

Noora Haataja

LASTEN KOKEMUKSIA
KYMENLAAKSON
ENSI- JA TURVAKOTIYHDISTYKSEN
ALVARI-PERHETYÖSTÄ®

Opinnäytetyö
Sosionomi (AMK)

Lokakuu 2015

KYAMK
University of Applied Sciences

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Noora Haataja	Sosionomi (AMK)	Lokakuu 2015
Opinnäytetyön nimi		
Lasten kokemuksia Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Alvari-perhetyöstä®		59 sivua 2 liitesivua
Toimeksiantaja		
Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistys ry		
Ohjaaja		
Lehtori Johanna Jussila		
Tiivistelmä		
<p>Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tehdä näkyväksi lasten kokemuksia Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Alvari-perhetyöstä ®. Tavoitteena on tuoda esiin lapsen kokemus roolistaan perhetyön asiakkuudessa, näkemys työskentelyn lapsilähtöisyydestä sekä työskentelyn konkreettisia vaikutuksia lapsen ja perheen elämään. Tutkimus on toteutettu haastattelututkimuksena.</p> <p>Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Aineisto tutkimukseen on kerätty puolistrukturoituna teemahaastatteluna ja analyysin menetelmänä on käytetty teemoittelua. Tutkimusta varten on haastateltu seitsemää Alvari-perhetyön asiakkuudessa olevaa tai ollutta lasta. Haastattelun lisäksi tutkimuksen johtopäätöksiin on hyödynnetty tutkijan havaintoja lasten kohtaamisesta Alvari-perhetyössä. Havaintomateriaali toimii peilauspintana lasten kokemuksille.</p> <p>Tutkimuksen mukaan lapset kokivat oman roolinsa perhetyön asiakkuudessa olevan tasavertainen vanhemman kanssa. Lasten kokemuksen mukaan heidän näkemyksilleen ja mielipiteilleen on annettu arvoa. Lasten todelliset mahdollisuudet vaikuttaa työskentelyn sisältöön osoittautuivat tutkimuksen mukaan kuitenkin olevan rajalliset. Perhetyö näyttäytyi lapsen elämässä kiintopisteenä, joka toimii arjen tasapainottajana. Alvari-perhetyöntekijä on lapselle henkilö, joka mahdollistaa uusia kokemuksia ja antaa lapselle henkilökohtaista aikaa.</p> <p>Lapsilähtöisyyden ja osallisuuden toteutuminen vaatii tietoisia valintoja perhetyön prosessin ja toiminnan tasolla. Lapsen kuulluksi ja kohdatuksi tulemisen kokemukset edellyttävät työntekijältä kykyä asettua lapsen tasoon ja taitoa tulkita niitä tiedon jyväsiä, joita lapsi tarjoaa. Tämä on mahdollista, kun aikuisella on aito halu ja kyky nähdä asiat lapsen näkökulmasta. Lapsen kanssa työskentely vaatii heittäytymistä ja lapsen maailman ymmärrystä. Tutkimuksen kautta saatua tietoa voidaan hyödyntää kehitettäessä Alvari-perhetyötä yhä lapsilähtöisempään suuntaan.</p>		
Asiasanat		
perhetyö, lapsi, lapsilähtöisyys, osallisuus		

Author (authors)	Degree	Time
Noora Haataja	Bachelor of Social Services	October 2015
Thesis Title		
Children´s Experiences of Alvari family work in The Federation of Mother and Child Home and Shelters in Kymenlaakso		59 pages 2 pages of appendices
Commissioned by		
The Federation of Mother and Child Home and Shelters in Kymenlaakso		
Supervisor		
Johanna Jussila, Senior Lecturer		
Abstract		
<p>The objective of this study was to assess the experiences of Alvari ® family work in the federation of mother and child home and shelters in Kymenlaakso in children`s life. The aim of the research was to find the answer to how the children experience their role and how their voice is heard in the Alvari family work. This thesis was carried out as an interview study.</p>		
<p>The thesis is a qualitative study. The material was collected by a semi-structured theme interview and the data was analyzed with a thematically method. Seven children, who were clients of Alvari family work, were interviewed. The other research method was observation that the researcher has used during her practical training. The observation material was used as a baseline to the experiences of children.</p>		
<p>According the study the children experienced their role beside the parent or parents as an equal client. Children experienced that their voice was heard and their opinions were valued. The children`s real possibilities to influence the working contents turned out to be variable. The family work is the point of reference in child`s life and it works such as the stabilizer in her family life. The Alvari family worker is an adult who is genuinely present and interested in the child`s life.</p>		
<p>Implementation of child-orientation and participation requires conscious choices in the level of the family work process and the everyday work. So that the child will be heard and taken into account, requires this that family workers have an ability to settle in the level of a child. It requires skills to interpret the child`s small hints of information of her/his life. This study shows that it is possible when the adult has a real desire and ability to see things from a child`s perspective. Working with children`s demands the ability to throw himself into a child`s world. Data obtained thought this study may be useful in the development of child-oriented family work to more child-oriented direction.</p>		
Keywords		
family work, child, child-centered, participation		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	PERHETYÖTÄ HAASTAVISSA OLOSUHTEISSA.....	8
2.1	Perhetyö lapsen ja perheen tukena	8
2.1.1	Perhetyö lainsäädännön näkökulmasta	10
2.1.2	Perhetyön prosessi	11
2.2	Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Alvari-perhetyö	13
2.2.1	Alvari-asiakkuuden prosessi.....	15
2.2.2	Laatukriteerit ja arvot työn perustana	17
3	LAPSILÄHTÖINEN TYÖSKENTELY	19
3.1	Lapsilähtöisyyden kehittyminen	19
3.2	Lapsilähtöisyys ja lapsen kanssa työskentely	20
4	LAPSI OSALLISENA OMASSA ELÄMÄSSÄ.....	22
4.1	Lapsen oikeus osallisuuteen.....	22
4.2	Osallisuuden erilaiset mallit	23
4.3	Osallisuuden rakentuminen käytännön työssä	25
5	TUTKIMUSAINEISTON KERÄÄMINEN JA ANALYSOINTI.....	26
5.1	Aiheen valinta ja tutkimusongelma	26
5.2	Laadullinen tutkimus	28
5.2.1	Teemahaastattelu	28
5.2.2	Lapsihaastattelu	29
5.2.3	Havainnointi	30
5.3	Aineiston analysointi	31
6	ALVARI-PERHETYÖ OSANA LAPSEN ELÄMÄÄ.....	32
6.1	Haastattelujen taustatiedot	32
6.2	Lasten kokemus roolistaan Alvari-perhetyön asiakkuudessa	33
6.3	Lasten kokemus Alvari-perhetyön prosessista	35
6.4	Lapsen kokemus osallisuudesta	38
6.4.1	Lapsen vaikutusmahdollisuudet työskentelyssä.....	38
6.4.2	Lapsen kohtaaminen.....	39

6.5	Lapsen kokemus perhetyön vaikutuksista	41
6.6	Perhetyön merkitys	43
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	44
7.1	Havaintoja peiliksi lasten kokemuksille	44
7.2	Johtopäätöksiä tutkimuksen tuloksista.....	46
7.3	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	50
7.4	Pohdinta	53
	LÄHTEET.....	56
	LIITTEET	
	Liite 1. Kutsu haastatteluun	
	Liite 2. Huoltajan suostumus lapsen haastatteluun	

1 JOHDANTO

Lapsuus on elämänkaaremme ensimmäinen paikka, ja lapsuus kulkee mukamme läpi koko elämän. Tämä elämänvaihe on perusta, jolle alamme tulevaa rakentamaan. Tätä pohjaa rakennamme vuorovaikutuksessa ja suhteessa muihin ihmisiin. Lapsuus tarinoineen ja kokemuksineen kulkee mukamme koko elämänmittaisen matkan. (Bardy 2013, 49.) Lapsuustutkimuksen myötä on alettu korosta lapsen asemaa ja toimijuutta omassa elinympäristössään. Lasta ei enää nähdä avuttomana ja aikuisen päätösvallan alla olevana vaan hänen osallisuudelle luodaan oma tila. (Hurtig 2003, 35).

Perhetyön perinteet ulottuvat pitkälle sodan jälkeiseen Suomeen. Perhetyö nimen alla toteutettavaa työtä tehdään niin julkisella kuin kolmannella sektorilla. Kolmas sektori ja erityisesti järjestöt ovat olleet omassa roolissaan määrittämässä tämän päivän perhetyön käytäntöä. Oman osansa perhetyön kehittämisessä on kantanut myös Ensi- ja turvakotien liitto. Laajimmillaan perhetyö on käsittänyt kaiken perheiden kanssa tehtävän työn (Nätkin & Vuori 2007, 7). Perhetyön keskeisenä periaatteena nousee vahvasti perhekeskeisyys sekä perheen ja työntekijän tasavertaisuus (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 17). Perhetyö onkin saanut osakseen kritiikkiä liiasta aikuislähtöisyydestä. Perhetyön kritiikin mukaan lapsi jätetään odottamaan, että vanhemman saama tuki pikku hiljaa tavoittaa lapsen. Perhetyössä vaarana voi olla, että vanhemman tarpeet vievät työntekijän huomion, jolloin lapsi jää takalalle. Lapsi saa mahdollisuuden olla läsnä mutta hänen todelliseksi osakseen jää seurata sivusta. (ks. Hurtig 2003.) Jos lapsen mielipidettä kysyttäisiin, olisi hän todennäköisesti mieluummin mukana kun sivusta seuraajana.

Alkusysäyksen tutkimukselle olen saanut ollessani harjoittelussa Ensi- ja turvakotiyhdistyksellä. Harjoittelun aikaisten havaintojeni perusteella lapsen asema osana työskentelyä tunnistetaan, mutta vanhemman haastava tilanne voi viedä huomiota työn keskipisteeltä eli lapselta. Tämä tapahtuu usein huomaamatta, joten sen eteen on tehtävä työtä, jottei lapsi pääse luisumaan sivuun työskentelystä.

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena on lasten kokemusten kautta tutkia Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Alvari-perhetyön® lapsilähtöisyyttä. Tavoitteena on selvittää, kuinka lapset kokevat oman roolinsa perhetyön asiakkuudessa ja kuinka heidät huomioidaan työskentelyssä. Tutkimuksessa

lapsen ääni pääsee kuuluviin ja näin ollen jo itsessään vahvistaa lapsen kuuluksi tulemistä. Tutkimus tuo esiin myös lapsen kokemuksen työn vaikutuksista hänen omaan sekä perheen elämään.

Tutkimuksen alussa on katsaus perhetyön käytäntöön ja historiaan, sekä sen järjestölähtöisen työmuodon ominaispiirteisiin. Perhetyötä on lähestytty myös sen lainsäädännöllisten perustelujen kautta. Tutkimuksen keskeiseen teoriapohjaan kuuluvaa lapsilähtöisyyden teemaa on käsitelty sekä asiakkaan että työkäytännön tasoilla. Lapsilähtöisyyteen läheisesti liittyvä osallisuus on käsitelty omana kappaleena. Osallisuuden käsitettä on avattu erilaisen mallien ja käytännön toteuttamisen kautta.

Tutkimus on toteutettu haastattelemalla seitsemää Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Alvari-perhetyön asiakkuudessa olevaa tai ollutta lasta. Haastatteluun osallistuneiden lasten iät jakautuvat seitsemän ja viidentoista ikävuoden välille. Tämä toi oman lisänsä tutkimusmateriaaliin sekä teki itse haastattelu tilanteista hyvin mielenkiintoisia. Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin näiden asiakaslasten ääni.

2 PERHETYÖTÄ HAASTAVISSA OLOSUHTEISSA

2.1 Perhetyö lapsen ja perheen tukena

Perhetyö heijastaa vahvasti yhteiskunnan perhe- ja sosiaalipoliittista tilannetta, joka näkyy sen kullekin aikakaudelle ominaisena toteutustapana. Perhetyön alusta ovat olleet vastuussa kansalaisjärjestöt, jotka keksivät ja kokeilivat useimpia perhetyön toimintamuodosta jo ennen niiden sotien jälkeistä siirtymistä kuntien ja valtion vastuulle. Perhetyön ammattimaistumisesta huolimatta säilytti maallikko- ja vapaaehtois pohjainen perhetyö oman tärkeän osuutensa perheiden auttamistyöstä. Järjestöpohjaisella perhetyöllä säilyi oma roolinsa tehtäväkentässä, joka kohdentui pääsääntöisesti yhteiskunnan marginaalissa olevien parissa työskentelyyn. Keskeisiä järjestötoimijoita tuolloin olivat Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Väestöliitto sekä Ensikotien Liitto (sittemmin Ensi- ja turvakotienliitto). (Nätkin & Vuori 2007, 10–12.)

Nykyään perhetyö-käsitteen alle koottua työtä tehdään hyvin erilaisin menetelmin ja hyödyntäen erilaisia toimintamuotoja. Perhetyön yksiselitteinen ja kokonaisvaltainen määrittäminen onkin haasteellista tai jopa mahdotonta, sillä sisältö, toimintamuodot, tavoitteet ja tekijät vaihtelevat työmuodoittain ja paikkakunnittain. (Nätkin & Vuori 2007, 7; Lastensuojelun käsikirja.) Laajasti katsottuna perhetyön käsitteen alle voidaan laskea kaikki perheiden kanssa tehtävä työ. Sosiaali- ja terveydenhuollossa on kuitenkin nähty tärkeäksi profiloida perhetyö selkeästi työmuodoksi ja -otteeksi (Rönkkö & Rytönen 2010, 28). Työtä toteutetaan monilla eri tahoilla, joten käsitteen selkeä määrittely on auttanut myös erilaisten työkäytäntöjen määrittämisessä. Perhetyönä voidaan pitää toimintaa, joka on tavoitteellista ja perustuu suunnitelmaan. Työllä pyritään myös tietoisesti vaikuttamaan perheen elämään. Työkäytäntönä perhetyö voi olla keskusteluapua tai tukea arjen erilaisissa toiminnoissa. Yleisimmillään työskentely on käytännön avun ja psykososiaalisen työskentelyn yhdistelmä. (Vilén, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen & Tapio 2010, 24; Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Peruslähtökohta perhetyössä on perheiden tarpeet, jotka voivat liittyä kasvatukseen ja kehityksen haasteisiin, perheiden elinolojen järjestämiseen, vanhemmuuden tukemiseen sekä perheen voimavarojen ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Perhetyö voidaan nähdä perustuvan sosiaalivaltion välittämisen ja huo-

lehtimisen periaatteisiin, jossa jokaiselle yhteiskunnan jäsenelle taataan perustuki turvallisuuteen ja hyvinvointiin (Rönkkö & Rytönen 2010, 27; Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, § 19.)

Perhetyössä korostuu perheen ja perheenjäsenten yhteistyö, jossa lapsen etu on työskentelyn keskiössä. Perhetyön ollessa osa lastensuojelutyötä sisältää se myös kontrollin elementtejä eikä pelkkä tuki riitä sen tavoitteeksi. Perhetyön lähtökohdat kumpuavat kuitenkin aina asiakkaan voimavaroista, joita hyödyntäen työskentelyä toteutetaan. Avohuollon tukitoimena järjestettävää tehostettua perhetyötä määrittää asiakassuunnitelmaan kirjatut yhteisesti sovitut tavoitteet, joiden toteutumista seurataan säännöllisesti asiakassuunnitelmaa päivittämällä. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena toteutettavalla tehostetulla perhetyöllä tavoitteena voivat olla muun muassa kriisitilanteen laukaiseminen, uusien ongelmien ehkäisy tai jo olemassa olevien ongelmien korjaaminen. (Lastensuojelun käsikirja; Vilén ym. 2010, 32.) Työn kohteeksi usein muodostuvat perhedynamiikkaan sekä lapsen ja vanhemman suhteeseen liittyvät tekijät (Myllärniemi 2007, 7). Työskentelyn päällimmäisenä tarkoituksena on tukea ja kannatella perhettä, jotta välttyttäisi huostaanotolta ja lapsen kotona asuminen voitaisiin edelleen mahdollistaa (Vilén ym. 2010, 32).

Perhetyössä kohdataan hyvin erilaisten haasteiden kanssa kamppailevia perheitä. Nämä perheet eivät yleensä sijoitu yleisesti oletettujen normien puitteisiin, mutta päällisin puolin perhe voi näyttäytyä hyvinkin perinteisten toimintatapojen kautta. Perheiden sisällä voi olla koettu suuria menetyksiä tai perhe on voinut ajautua vaikeaan elämäntilanteeseen. Perheen jäsenen vakava sairaus, vammautuminen tai kuolema on voinut yhtäkkiä ajaa perheen elämän raiteilta tai mahdollisesti vanhemman asettuminen vanhemmuuteen ei ole edes onnistunut. Vanhemman päihde- tai mielenterveysongelmien vuoksi on perheen lapsi voinut joutua kantamaan vanhemman vastuun. Syyt perhetyölle voivat olla hyvin moninaiset, ja jokainen perhe voi joutua tilanteeseen, jossa kasautuneet ongelmat tai yhtäkkinen kriisi vaatii ammatillista tukea (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 15). Monesti oletetaan, että yksinhuoltaja äiti kantaa vastuun perheestä mutta perhetyön piirissä on myös isiä, jotka kamppailevat näiden arjen haasteiden kanssa. Perhetyön asiakkaiksi tulee myös perheitä, joissa syystä tai toisesta ei kyetä tavoittamaan vanhemmuutta eikä lapselle pystytään tarjoamaan perusturvaa, jolloin perheissä

tapahuu lasten laiminlyöntiä tai pahimmassa tapauksessa kaltoinkohtelua ja väkivaltaa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 117.) Perhetyössä kohdataan sekä hyvinvoivia että kriisiytyneitä perheitä ja jokainen perhe voi olla perhetyön asiakas (Järvinen ym. 2012, 15).

2.1.1 Perhetyö lainsäädännön näkökulmasta

Vuoden 2015 alkuun saakka perhetyö on luettu lastensuojelulain (13.4.2007/417, 36. §) nojalla perheelle tarvittaessa tarjottavaksi avohuollon tukitoimeksi, joka järjestetään lapsen ja perheen tuen tarpeeseen perustuvan asiakassuunnitelman mukaisesti. Uuden 1.1.2015 voimaan astuneen sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301, 14. §) mukaan vuoden 2015 huhtikuun ensimmäisestä päivästä alkaen perhetyötä ei ole luettu lastensuojelulain alaiseksi avohuollontukitoimeksi vaan yleiseksi sosiaalihuolloksi. Lakimuutosten myötä on lastensuojelulaissa (36. §) säädetty, että lastensuojelun asiakkuudessa olevalle perheelle on tarvittaessa järjestettävä asiakassuunnitelma huomioiden avohuollon tukitoimena tehostettua perhetyötä.

Perhetyö määritellään uudessa sosiaalihuoltolaissa (18. §) perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi sosiaalihojauksen tai muun vastaavan tuen avulla. Tukea annetaan asiakkaan ja hänen perheensä tai asiakkaan hoidosta vastaavan henkilön omien voimavarojen vahvistamiseksi sekä keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Perhetyötä tarjotaan uuden sosiaalihuoltolain (18. §) mukaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Nyt voimassa oleva perhetyötä koskeva lainsäädäntö on sisällöltään vastaava kuin aiemmin lastensuojelulakiin kirjattu lainkohta (ks. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 36. §). Lakimuutoksen myötä perhetyö on yleisen sosiaalihuollon alaista työtä sekä lastensuojelun avohuollon tukitoimena toteutetaan tehostettua perhetyötä. Muutoksesta huolimatta säilyi lastensuojelunpiiriin kuuluvilla perheillä oikeus myös yleisen sosiaalihuollon alla tehtävään perhetyöhön (Lastensuojelun käsikirja 2015).

2.1.2 Perhetyön prosessi

Perhetyön prosessi kuvaa perheen tilanteen ja tarpeiden muodostamaa suunnitelmallista tapahtumaketjua, jonka aikana perheen tilanteessa odotetaan tapahtuvan halutun suuntainen muutos. Prosessin aikainen toiminta perustuu perheen yksilökohtaisen tilanteen arviointiin ja perhekohtaiseen tavoitteiden määrittelyyn. Prosessi perustuu perheen ja työntekijän väliseen vuorovaikutukseen. (Järvinen ym. 2012, 102.) Prosessin määrittelyllä pyritään selkeyttämään käsitystä perhetyön sisällöstä, tavoitteista ja arvioinnista niin perheelle kuin myös perhetyöntekijöille ja yhteistyötahoille. Prosessikuvaus auttaa perhettä ja viranomaisverkostoa hahmottamaan perhetyötä työskentelymuotona. Selkeästi sovittu työnjako sekä työnjakoon ja päätöksentekoon liittyvät käytännöt tehostavat työskentelyä sekä tekevät työskentelystä tavoitteellisempaa ja tuloksellisempaa. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Perhetyön prosessi voidaan jakaa kolmeen päävaiheeseen, joita ovat perhetyön aloitus, toteutusvaihe sekä työskentelyn päättäminen. Perhetyön vaikutuksia arvioidaan koko prosessin ajan, joten kysymyksessä on vuorovaikutuksen, toimintojen ja laadunhallinnan osaprosessien kokonaisuus. Jokaisen perheen tuentarve, motivaatio ja voimavarat tekevät prosesseista yksilöllisiä, joten seuraava kuvaus on yleistetty malli perhetyön prosessista. (Järvinen ym. 2012, 102.)

Perhetyön aloitusvaihe käynnistyy perheen ilmaistessa tarpeen perhetyölle tai viranomaisen huolen herätessä. Usein perhetyö laitetaan vireille perheeseen kontaktissa olevan työntekijän huolen herätessä. Aloitusvaiheessa on tärkeää huomioida avoimuus ja kertoa perheelle huolen heräämisen syistä. Huolen herättyä perhe voi itse ottaa yhteyttä perhetyöhön tai valtuuttaa huolen ilmaiseen työntekijän ottamaan yhteyttä. Lapsen edun vaatiessa voi huolen havainnut työntekijä olla yhteydessä sosiaalityöntekijään ilman vanhempien suostumusta lastensuojelulain perusteella. Tällöinkin työntekijän on tärkeä kertoa, että huoli lapsen hyvinvoinnista edellyttää yhteydenottoa. (Järvinen ym. 2012, 102, 104.)

Perhetyön aloittamisesta päätettäessä arvioidaan perheen tilannetta ja avun tarvetta perheen kaikkien jäsenten näkökulmasta. Lasten näkemykset ja kokemukset huomioidaan arviointia tehdessä heidän ikä- ja kehitystasonsa edellytysten perusteella. Arvioinnissa huomioidaan perheen motivaatiota, tarvetta

ja voimavaroja sekä huomioidaan heidän aiemmin käyttämiensä palveluiden ja lähiverkoston tuen vaikutuksia. Alkuarvio perustuu ensisijaisesti asioihin, joihin perhe eniten kaipaa muutosta ja tukea. Lastensuojelullisessa tilanteessa todellinen tuen tarve voi olla laajempikin kuin perheen ilmaisema näkemys tuen tarpeesta. Tällöin on tärkeää kunnioittaa perheen näkemyksiä ja aloittaa työskentely perheelle tärkeistä asioista. Näin perheelle välittyy tunne kuulluksi tulemisesta. (Järvinen ym. 2012, 106.)

Alkuarvion, kirjallisen suunnitelman ja eri toimijoiden yhteistyön selvittämisen myötä työskentelyssä siirrytään varsinaiseen toteutusvaiheeseen. Tehokas ja selkeä työnjako eri toimijoiden välillä tehostaa työprosessia ja tekee siitä tuloksellisempaa (Lastensuojelun käsikirja 2015). Perheen kanssa ollaan kontaktissa suunnitelman mukaisesti tavoitteellisilla kotikäynneillä, perhetapaamisilla tai keskusteluissa. Työskentelyn alussa tärkeimmäksi tekijäksi muodostuu luottamuksellisen suhteen syntyminen perheen ja työntekijän välille. Perhetyöntekijälle on hyödyllistä luoda suhde myös perheen lähiverkoston ja yhteistyötahojen kanssa. Luottamuksen ilmapiirin synnyttyä ja yhteisen kielen löydyttyä helpottuu asioiden hoitaminen. Luottamuksen myötä voi perheen jäsenet rohkaistua puhumaan myös vaikeista ja kätkeyistä asioista. Näin ollen saattaa työskentelyn tavoitteetkin muuttua. (Järvinen ym. 2012, 107–108.)

Perhetyön prosessille on ominaista koko aikainen arviointi, josta olisi hyvä sopia perheen kanssa jo suunnitelmavaiheessa. Lisäksi perhetyön prosessiin sisältyy ennalta sovittuja arviointitapaamisia, joissa tarkastellaan suunnitelmien toteutumista, vuorovaikutussuhteita ja työn vaikutuksia perheen elämään. Yleensä ensimmäinen arviointitapaaminen järjestetään kun perheen kanssa on työskennelty noin kahden, kolmen kuukauden ajan. Perhe arvioi itse omaa selviytymistään ja voimavarojaan kun taas perhetyöntekijät arvioivat tilannetta arjen sujumisen kannalta sekä mukana olevat yhteistyötahot omasta näkökulmastaan. Tällöin sovitaan myös mahdollisista uusista tavoitteista tai perhetyön tavoitteiden täytyttyä voidaan työskentely päättää. (Järvinen ym. 2012, 108.)

Työskentelyä päätettäessä alkuun tapaamisten määrää vähennetään ja tavoitteiden täytyttyä työskentely voidaan kokonaan lopettaa. Päätös voidaan toteuttaa suunnitelman mukaisesti tai perhetyöntekijän tai perheen ehdottaessa työskentelyn lopettamista. Joskus luottamus perheen ja työntekijän välillä ei

pääse syntymään ja työskentely joudutaan lopettamaan kesken. Tällöinkin on tärkeää keskustella perheen kanssa lopullisesta päätöksestä ja varmistettava, että perhe saa tarvitsemansa avun muualta. On mahdollista järjestää esimerkiksi siirtopalaveri, jossa käydään läpi perhetyön aikaista työskentelyä ja suunnitellaan jatkoa. (Järvinen ym. 2012, 109.)

Perhetyö tulisi päättää perheelle sopivassa tilanteessa. Työskentelyn päättämisestä olisi hyvä keskustella perheen kanssa hyvissä ajoin mahdollisesti jo suunnitelmavaiheessa. Perhetyöntekijä on voinut muodostua perheelle merkittäväksi ihmissuhteeksi, joten työskentelyn päättämiseen voi liittyä pettymyksen tunteita. Perheen jäsenille on annettava mahdollisuus käsitellä näitä tunteitaan, sillä eroprosessi voi olla perheelle merkittävä oppimiskokemus. Tapaamisia vähennetään vaiheittain sekä keskustellaan päättämisestä avoimesti. Perheen lapset tulisi erityisesti huomioida työskentelyä päätettäessä. Lopetusvaiheeseen on varattava riittävästi aikaa, jotta perhe ehtii sopeutua uuteen tilanteeseen. Perheen kanssa voi sopia yhteydenotosta tai tapaamisesta esimerkiksi kahden kuukauden kuluttua lopetuksesta. Perheelle tarjotaan myös mahdollisuus ottaa yhteyttä, jos perhe kokee tähän tarvetta. (Järvinen ym. 2012, 109.)

Molemmin puolinen arviointi ja palaute työskentelystä ovat tärkeitä osia perhetyötä päätettäessä. Perhetyöntekijä antaa perheelle palautetta perheen arjessa tapahtuneista muutoksista. Perheen jäsenet taas voivat antaa palautetta perhetyöntekijälle ja muille perheen kanssa yhteistyössä oleille tahoille. Palaute auttaa perhetyön prosessien ja työmenetelmien kehittämisessä mutta erityisen tärkeä palaute on perheen kuulemisen kannalta. (Järvinen ym. 2012,109.)

2.2 Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Alvari-perhetyö

Kymenlaakson Ensikotiyhdistys perustettiin vuonna 1946 avioliiton ulkopuolella synnyttäneiden ja heidän lastensa tueksi. Vuosien saatossa toiminta on laajentunut monipuoliseksi vaikeissa elämäntilanteissa oleville perheille palveluja tuottavaksi yhdistykseksi. Turvakotitoiminnan tultua yhdeksi yhdistyksen tärkeäksi palvelumuodoksi muutettiin nimi Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistykseksi.

Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistys on lastensuojelujärjestö, joka auttaa vaikeissa elämäntilanteissa olevia lapsia ja perheitä. Edistämällä lapsen edun ensisijaisuutta ja tukemalla aikuisia vastuulliseen vanhemmuuteen, toiminta ennaltaehkäisee lasten laiminlyöntiä sekä lähisuhde- ja perheväkivaltaa. Työ pohjautuu kansalaistoiminnan, ammatillisen asiantuntijuuden ja vertaistuen yhteistoimintaan, jossa eri osapuolet täydentävät tarjoamaansa tukea. Toimintaa ohjaavina arvoina ovat arvostava läsnäolo, voimavarojen näkeminen, lapsen edun ensisijaisuus ja yhdessä tekeminen.

Kymenlaakson Ensi- ja turvakodin toiminta jakautuu vauvaperhetyöhön (baby blues, unikoulu ja doula-toiminta), perhetyöhön (Alvari-perhetyö ja päiväryhmä Aittistupa), väkivallan ehkäisytyöhön (miestenryhmä ja väkivaltatyön palvelukeskus Pysäkki), eroperheiden tukeen tapaamispaikan muodossa sekä muihin lapsiperheitä tukeviin palveluihin, joita ovat tenavatuvat, yökylä-toiminta ja perheleirit. (Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistys ry.)

Alvari-perhetyö on saanut alkunsa vuonna 1989, kun järjestöjen tarjoamalle kotipalvelulle löytyi rahoittaja Raha-automaattiyhdistyksestä. 1980-luvulla elettiin laitosten purkamisen aikakautta ja siirryttiin kohti avopalveluja. Tässä työssä halusi osansa olla antamassa myös Ensi- ja turvakotien liitto, joka alkoi kehittää työtään avopalvelutoiminnan suuntaan. Kehitystyön tuloksena syntyi Alvari-kotipalveluprojekti, joka pohjautui 1970-luvulla Ruotsissa kehitettyyn ”hemma hos”-kotipalveluun. (Niemi 1995, 11; Niemi 2002, 17.) Kotkassa Alvari-perhetyötä käynnistettiin ensimmäisten joukossa vuonna 1990, jolloin se työllisti yhden työntekijän. Alvari-kotipalveluprojektin päättyessä työntekijöitä oli kaksi ja tähän päivään tultaessa työtä toteutetaan kuuden sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen voimin. (Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistys ry.)

Alvari-perhetyö on erityistason perhetyötä, joka perustuu erityisesti lastensuojelliseen tarpeeseen. Tässä kotiin tehtävän työskentelyn mallissa korostuu terapeutin auttaminen vuorovaikutuksessa ja yhteistoiminnassa perheen, ja sen eri verkostojen kanssa. Työn tavoitteena on muutokseen tukeminen, joka tapahtuu asiakkaan ja työntekijän yhteistyönä. Työ on pitkäaikaista ja intensiivistä erilaisista elementeistä koostuvaa auttamista. Näitä elementtejä ovat muun muassa lastensuojeluun kehitetyt menetelmät (mm. kortti- ja videotyöskentely), kodinhoidolliset tehtävät, sosiaalinen kuntoutus (retket, leirit ja harrastuksiin tutustuminen) sekä arviointi. Sisältö ja työskentelyaika määräytyvät

pitkälti perheen tilanteen mukaan mutta keskimäärin asiakkuus kestää yhdestä kahteen vuoteen. (Niemi 2008, 6; Niemi 2010, 3.) Patentti- ja rekisterihallitus myönsi Alvari-perhetyölle tavaramerkkisuojan vuonna 2012, jolloin työ määriteltiin seuraavasti: ”*Alvari-perhetyö® on pitkäkestoinen, kuntouttava, kotona tehtävän erityistason perhetyön malli. Työn tavoitteena on auttaa perhettä selviytymään arjesta, vahvistaa vanhemmuutta sekä turvata lapsen kasvu ja kehitys. Alvari-perhetyön on Ensi- ja turvakotien liiton ja sen jäsenyhdistysten yhteishanke, jolla on valtakunnallinen laatujärjestelmä.*” (Alvari-perhetyö® 2013.)

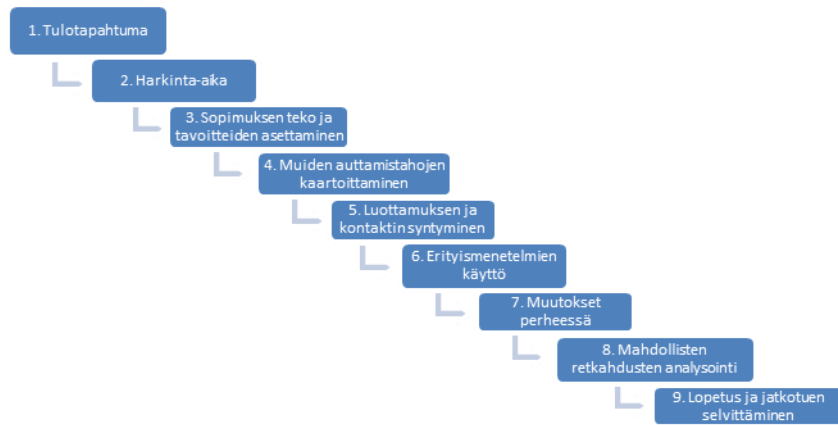
2.2.1 Alvari-asiakkuuden prosessi

Kuten edellä on mainittu, on Alvari-perhetyö erityisesti lastensuojelun piiriin kuuluville perheille suunnattu työmuoto. Pääasiallisesti perheet tulevat Alvari-perhetyön asiakkaiksi kunnan lastensuojelun lähettäminä, mutta lähettäviä tahoja voi olla myös muita. Kotkassa keskeisiä lähettäjä tahoja ovat muun muassa mielenterveystoimisto, lastenpsykiatria ja perheneuvola (Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistys ry). Lähettäjiä voi olla yhtä aikaa useampia tai perhe voi myös itse hakeutua avun piiriin (Niemi 2008, 16). Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Alvari-perhetyö ei suuresti poikkea muista Alvari-perhetyötä tekevästä jäsenyhdistyksistä. Hanna Kivilahden (2014) mukaan Kotkassakin lastensuojelu on keskeinen lähetteen tekijä mutta tilauksia tulee myös lastenpsykiatrian poliklinikan, perheneuvolan, A-klinikan, neuvolan ja mielenterveyskeskuksen kautta. Yhdistyksen muiden toimintamuotojen kautta ohjautuu myös asiakkaita Alvari-perhetyöhön. Lähettäjinä ovat olleet muun muassa yhdistyksen päiväryhmä ja vauvaperhetyö. (Alvari-perhetyö® 2013.)

Niemen vuonna 2007 tekemässä Alvari-perhetyötä käsittelevässä tutkimuksessa oli selkeästi osoitettavissa neljä yleisintä Alvari-asiakkuuden syntymiseen vaikuttavaa tekijää. Mielenterveydelliset ongelmat ovat yksi tekijä työskentelyn aloittamiseksi. Erityisesti äidin väsymys ja masentuneisuus ovat keskeisiä tekijöitä asiakkuuden aloittamiseksi. Toisena tekijänä tutkimuksesta nousi esiin perheen arjen kaoottisuus ja sitä kautta arjenhallinnan ongelmat. Tämä tulos ei kohdentunut niin selkeästi vain perheen äitiin tai naiseen vaan arjenhallinnan ongelmat näyttäytyivät koko perheen ongelmina. Väkivalta ja päihdeongelmat ovat kasvatus- ja kouluongelmien ohella yleisiä tulosityitä

Alvari-perhetyössä. On itsestään selvää, että nämä ongelmat linkittyvät toisiinsa sekä ruokkivat toisiaan. Väsyneen vanhemman on vaikea pitää huolta lapsista ja kodista, jolloin arki ajautuu kaaokseen. (Niemi 2008, 16–17.) Tutkimuksesta on kulunut aikaa jo kahdeksan vuotta, mutta asiakkuuden tulokset ovat ainakin Kymenlaaksossa säilyneet hyvin samoina. (Kivilahti 2014.)

Alvari-perhetyön prosessi on pitkälti samanlainen kuin perhetyön prosessit yleisesti avohuollon tehostetussa perhetyössä. Alvari-perhetyössä prosessi etenee yleensä Helena Niemen (2002, 36) esittämän kaavan mukaisesti (kuva 1):

Kuva 1. Alvari-perhetyön prosessi (Niemi 2002, 36).

Ensimmäinen kohtaaminen Alvari-perhetyöntekijän ja mahdollisen asiakkaan välillä on molemmin puolista tunnustelua ja tutustumista. Tässä vaiheessa ei vielä tehdä minkäänlaisia sopimuksia työskentelystä vaan perheelle annetaan noin kuukauden mittainen harkinta-aika, jonka aikana perhe voi päättää ottaako palvelua vastaan. Harkinta-aikana perheeseen tehdään muutamia kotikäyntejä, jolloin voidaan yhdessä perheen kanssa miettiä palvelun tarkoituksenmukaisuutta. Varsinainen sopimus työskentelystä laaditaan vasta harkinta-ajan jälkeen perheen hyväksytyä työskentelyn aloituksen ja Alvari-perhetyöntekijän todettua työskentelyn olevan perheelle hyödyksi. (Kivilahti 2014; Niemi 2002, 37.)

Kirjallinen sopimus perhetyön aloittamisesta laaditaan yhdessä perheen ja Alvari-perhetyöntelijän kanssa, jos työskentely toteutetaan lastensuojelullisin perustein, on sopimusvaiheessa mukana myös kunnan lastensuojelun sosiaali-

työntekijä. Sopimukseen kirjataan suunnitelma perheen kanssa työskentelystä, lastensuojelun esittämät huolenaiheen ja perheen kanssa yhteistyönä tehdyt tavoitteet. Tavoitteet pyritään tekemään mahdollisimman konkreettisiksi ja perheen arkea tukeviksi, jotta perheen olisi helppo sitoutua niihin. Sopimukseen on kirjattuna myös käyntien määrä sekä seuraavan sopimuksen päivittämisen ajankohta. (Kivilahti 2014; Niemi 2002, 25.)

Alvari-perhetyön edellytyksenä on tasa-arvoisuus ja aito kohtaaminen. Perheen kanssa työskennellään voimavaralähtöisesti perheen arjessa jaksamiseen painottaen. Perheen vahvistaminen lähtee yhdessä toimimisesta ilman puolesta tekemistä. Palvelu pyritään näkemään asiakkaan näkökulmasta ja työntekijä-asiakassuhteessa pyritään dialogisuuteen. (Niemi 1999, 24.) Työskentelyssä painopiste on perheen nykytilanteessa. Työskentelyssä pyritään huomioimaan myös perheen läheisverkosto, sillä sen merkitys perheen elämään voi olla hyvin merkittävä niin hyvässä kuin pahassa. (Niemi 1995, 23.)

Perhetyön ollessa loppumaisillaan aletaan perhettä valmistamaan lopetukseen harventamalla käyntejä, antaen perheelle tilaa totuttautua arkeen ilman perhetyön tukea. Lopetus pyritään toteuttamaan niin sanotusti saattaen vaihtona, jolloin perheen kanssa mahdollisesti työskentelyä jatkavan tahon kanssa tehdään yhteistyötä siirtovaiheessa. Tällöin olennainen tieto perheen kanssa toteutetusta työskentelystä ja tapahtuneista muutoksista välittyy työtä jakavalle taholle. (Kivilahti 2014; Niemi 1999, 26.)

2.2.2 Laatuksiteerit ja arvot työn perustana

Vuonna 2002 Alvari-perhetyön mallia kehitettiin, jolloin alettiin puhua perheiden kanssa yhteistyönä toteutettavasta terapeuttisesta ja hoidollisesta auttamisesta. Saman kehityksen myötä alettiin puhua lastensuojelullisesta tuotteesta, jonka laadun takaa vahvistetut ja auditoinnein valvotut kriteerit. Alvari-perhetyön ydin ja pysyvät rakenteet muotoutuvat laatuksiteereistä. (Niemi 2002, 6–7.) Laatuksiteerejä uudistettiin jälleen vuonna 2013, jolloin kahden vuoden työskentelyn tuloksena syntyi Alvari-perhetyön laatuksikäsi kirja. Käsi kirjassa on kirjattuna yhteinen arvopohja, asiakkuusprosessin määritelmä sekä työtä ohjaavat valtakunnalliset laatuksiteerit, jotka tekevät Alvari-perhetyöstä

erityistason perhetyön. Laatukäsikirjaan on kirjattuna myös Alvari-perhetyön patenttisuojan liittyvät määritelmät. (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2013, 3.)

Lastensuojelun korjaavaa Alvari-perhetyötä määrittävät sosiaalialan yleisten arvojen lisäksi järjestön ja työmuodon omat arvot, jotka ovat seuraavat:

Lapsen etu on Alvari-perhetyössä kaiken lähtökohta. Lapsi tehdään näkyväksi ja kuulluksi perheessä ja hänen verkostossaan. Alvari-perhetyöntekijä työskentelee lapsen, vanhempien ja verkoston kanssa siten, että lapsen yksilöllisen kasvun ja kehityksen tukeminen toteutuu ikätason mukaisesti.

Tasa-arvo: Alvari-perhetyössä jokainen asiakas huomioidaan yksilöllisesti. Asiakkaat ovat mukana perhetyön suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa ja työntekijät toimivat asiakkaiden tasavertaisina yhteistyökumppaneina. Lastensuojelujärjestössä toimivan perhetyöntekijän tehtävänä on edistää tasa-arvoa, osallisuutta ja tuoda kokemusasiantuntijoiden ääni kuuluviin.

Turvallisuus: Jokaisella ihmisellä on oikeus fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen sekä lapsen turvallisuus on aina ensisijaista Alvari-perhetyössä. Turvallisuus toteutuu suunnitelmallisuuden ja ennakoinnin kautta sekä työn selkeiden rakenteiden kautta. Työyhteisössä toimitaan sisäistä ja ulkoista turvallisuutta edistäen. Jokaisella työpaikalla on myös oma turvallisuussuunnitelmansa, jota päivitetään säännöllisesti.

Luottamus: Työntekijän toiminta on avointa ja johdonmukaista, jossa lapsen luottamus on ensisijaista. Työntekijöitä sitoo vaitiolovelvollisuus ja kaikki perhetyön osapuolet voivat luottaa työntekijöiden työskentelevänsä lupaustensa mukaisesti.

Inhimillisuus: Alvari-perhetyössä perhe kohdataan arvostavasti ja muutokseen uskoen. Ihminen nähdään taitavana ja kyvykkäänä, jolla on voimavaroja muutokseen. Alvari-perhetyöntekijä toimii perheiden kanssa tehtävässä työssä, työyhteisössä ja verkostoissa asiakkaan ja omat voimavarat tunnistaen.

Rohkeus: Alvari-perhetyötä tehdään omalla persoonalla perheiden kotona. On rohkeutta kohdata erilaisuutta ja tuoda esille hyvää. Vaikeita asioita otetaan

puheeksi asiakasta kunnioittaen. Työntekijä on lapsen puolella ja kantaa kokonaisvastuun tekemästään työstä.

Toivo: Etukäteen ei voi tietää, onko perhe autettavissa perhetyöllä mutta Alvari-perhetyöntekijän tehtävänä on tuoda esille toivoa ja uskoa muutokseen ja tulevaisuuteen. (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2013, 3–4.)

3 LAPSILÄHTÖINEN TYÖSKENTELEY

3.1 Lapsilähtöisyyden kehittyminen

Lapsilähtöisen työskentelyn ajatuksen voidaan nähdä saaneen alkunsa 1700-luvun puolivälissä, jolloin ranskalaispedagogi Jean-Jacques Rousseau'n teos *Émilie* eli Kasvatuksesta ilmestyi (Vilén ym. 2006, 11). Teos oikeutti lapsen elämään lapsen elämää, mutta samalla kulki lapsen vapauden ja aikuisen vallan välimaastossa. Rousseau korosti lapselle ominaista asemaa, jossa aikuinen on omassa roolissaan suunnan näyttäjänä. (Bardy 2013, 53.)

Vilén ym. (2006, 10–11) kuvaavat teoksessaan 2000-luvun suomalaista lapsuutta erityisenä elämänvaiheena, jolle on ominaista yksilöllisyyden kunnioittaminen ja tasa-arvo yksilöiden välillä. On pitkän tutkimustyön tulosta, että olemme tilanteessa, jossa lapsi nähdään itsenäisenä, ainutkertaisena ja kykenevänä subjektina. 1900-luvun loppupuolen voidaan nähdä olevan tässä kehityksessä käänteen tekevä, sillä tuolloin lapsuus alettiin nähdä tulevaan elämään vaikuttavana elämänvaiheena eikä vain pelkästään valmistautumisena aikuisuuteen. Lapsen aseman ja lapsuuden merkityksen huomioiminen on parantunut lapsuustutkimuksen ansiosta. Lapsuus on alettu nähdä jatkumona, joka sisältää jokaiselle ikä- ja kehityskaudelle ominaiset vaiheensa. (Vilén ym. 2006, 10–11)

Lapsuuden ainutkertaisuutta tulisikin vaalia, sillä lapsuus säilyy meissä koko elämämme ajan. Lapsi elää lapsuuttaan tässä hetkessä kun taas työntekijä ja lapsen vanhemmat kantavat sisällään lapsuuden muistojaan ja kokemuksiaan sekä sisäistä lastaan (Järvinen ym. 2012, 27). Lasten kanssa työskenneltäessä on tärkeää tavoittaa tämä oma sisäinen lapsi, sillä se auttaa ymmärtämään

lasta ja hänen kokemusmaailmaansa sekä edesauttaa lapsen näkökulman tavoittamisessa. (Vilén ym. 2006, 11–12.)

3.2 Lapsilähtöisyys ja lapsen kanssa työskentely

Perhetyön näkökulmasta lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan lapsen kokonaisvaltaista huomioon ottamista koko työskentelyprosessin ajan. Lapsimyönteisyys ei riitä määrittämään lapsilähtöisyyttä, vaan se on myös konkreettisia valintoja prosessin tasolla ja lapsen kohtaamisessa. Lapsella on oikeus tulla kuuluksi hänen kasvunsa ja kehityksensä kannalta tärkeissä asioissa. On tärkeää asettua lapsen tasoon ja tiedostaa asia lapsen näkökulmasta. Lapsilähtöisessä työskentelyssä keskeiset tekijät ovat (Muukkonen & Tulensalo 2004, 67.):

- lapsen näkökulman huomioiminen
- suoraan lapsen kanssa työskentely
- työprosessin lapsikeskeisyys

Perhetyössä on yleistä kuvata lapsen asioita perheen tai vanhempien ongelmien kautta, jolloin vaarana on, että perheen aikuisen tarpeet vievät päähuomion ja lapsen asiat jäävät taka-alalle. Lapsen nostaminen ensisijaiseksi ja hänen asioidensa ajaminen ei kuitenkaan tarkoita vanhempien sulkemista työskentelyn ulkopuolelle, sillä lapsen paras ei voi toteutua ilman vanhempia. Lapsilähtöisessä/-keskeisessä työssä on tärkeää tavoittaa molempien sekä lapsen että vanhempien näkemykset ja kokemukset lapsen arjesta ja elämäntilanteesta (Muukkonen & Tulensalo 2004, 5). Yhteisten tavoitteiden asettaminen helpottuu kun vanhempi pystyy näkemään työn merkityksen lapsen ja koko perheen hyvinvoinnin kautta (Järvinen ym. 2012, 26–27).

Usein perhetyössä lapsen hyvinvoinnin edistäminen lähtee vanhempien hyvinvointiin vaikuttamalla esimerkiksi tarjoamalla väsyneelle äidille lastenhoitoapua (Järvinen ym. 2012, 33). Tämän kaltaista työskentelytapaa Johanna Hurtig (2003, 39) kuvaa väitöskirjassaan tihkuvan auttamisen malliksi. Hänen mukaansa työskentely saa alkunsa lapsen hyvinvointiin ja huolenpitoon liittyvistä huolenaiheista, mutta käytännönkuvaukset ja tutkimukset osoittavat että varsinaiseksi suojelun kohteeksi työskentelyn aikana muodostuvat vanhemmuus ja erityisesti perhe (Hurtig 2003, 21). Perhetyössä tulisikin huomioida, etteivät perheen ja aikuisen tarpeet välttämättä ole yhtäläiset lapsen tarpeiden

kanssa. Tutkimukset vahvistavat, että lastensuojelussa ja perhetyössä lapsen ääni voi olla vielä kuulumaton ja kohtaamaton (Järvinen ym. 2012, 33).

Lapselle on tärkeää kertoa hänen ikätasonsa edellyttämällä tavalla perhetyöstä, jottei lapselle jää vääränlaisia käsityksiä tai pelkoja työskentelystä tai vieraista ihmisistä perheen arjessa. Tutustuminen vie oman aikansa, ja lapsi tarvitsee tilaa omille toiveilleen ja odotuksilleen. Vanhempien ja perhetyöntekijöiden yhdenmukainen tapa puhua perhetyöstä auttaa lasta luomaan luottamuksellisen suhteen perhetyöntekijään. Vanhempi on omassa roolissaan avainasemassa lapsen luodessa suhdetta perhetyöntekijään, sillä lapsi tarvitsee vanhemman luvan suhteensa luomiseen. Lapsen luottamus perhetyöntekijää kohtaan syntyy tuen ja turvan kokemusten kautta. Lapsi voi puhua ja kertoa hyvinkin avoimesti perheestään ja perheen tilanteesta, kun hän kokee työskentelyn etenevän hänen omilla ehdoillaan ja tavalla, johon hän on itse voinut vaikuttaa. Lapsen kokemus kuulluksi ja kohdatuksi tulemisesta syntyy parhaiten silloin, kun lapsi saa olla läsnä hänen asioitaan käsiteltäessä, ja hän saa tietoa häneen kohdistuvista huolen aiheista. Kekseistä lapsen kanssa työskenneltäessä on huomioida myös lapsen mahdollisuus olla puhumatta tai osallistumatta. (Järvinen ym. 2012, 34.)

Lapsen kanssa työskentely voidaan toteuttaa erilaisin tavoin. Lapsen kanssa yhdessä oleminen ja tekeminen lapsen omassa kodissa tarjoaa mahdollisuuden tutustua lapsen elinympäristöön ja kokemusmaailmaan. Leikkiminen ja keskustelu lapsen kanssa sekä arkisten tilanteiden havainnointi antaa työntekijälle monipuolista tietoa lapsesta. Tämän tiedon työntekijä voi jakaa lapsen vanhempien kanssa ja tuoda lapsen näkemyksiä ja kokemuksia näkyväksi myös vanhemmille. (Järvinen ym. 2012, 27.) Lapsi harvoin pystyy kertomaan asioita suoraan varsinkin, jos kyse on pienestä lapsesta. Työntekijän on kyettävä tulkitsemaan lapsen tarjoamia pieniä tiedon jyväsiä ja koottava niistä käsitys lapsen kokemusmaailmasta. Lapsi voi myös tietoisesti työntää syrjään ikäviä kokemuksia tai pyrkiä unohtamaan nämä. Lapsilähtöisyys edellyttää työntekijältä kykyä heittäytyä, sillä yllättävät tilanteet voivat tulla hyvinkin nopeasti. Lapsen oman ilmaisun helpottamiseksi voidaan apuna käyttää erilaisia apuvälineitä, kuten toiminnallisia menetelmiä. Tällaisia ovat muun muassa kuvataide, musiikki, liikunta, tarinallisuus ja luova kirjoittaminen. Toiminnalliset menetelmät luovat hyvän vaihtoehdon pelkälle keskustelulle, kunhan mene-

telmät palvelevat lasta ja lapsen kanssa työskentelyn päämääriä. (Järvinen ym. 2012, 35–36.)

4 LAPSI OSALLISENA OMASSA ELÄMÄSSÄ

4.1 Lapsen oikeus osallisuuteen

Laajimmillaan osallisuus voidaan määritellä yhteisöön liittymisenä, kuulumisena ja siinä vaikuttamisena. Osallisuus on vastavuoroista ja vaatii osapuolilta huomioon ottamista ja aktiivista mukaantuloa. Lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta osallisuudessa on kysymys lasten ja julkista valtaa käyttävien aikuisten välisestä suhteesta ja lapsen mahdollisuudesta vaikuttaa niihin. Vastavuoroisuus ja vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä ovat keskeinen perusta osallisuudelle. Vaikuttaminen ei ole mahdollista, jollei pääse osaksi asioiden käsittelyä eikä saa tietoa niistä. Osallisuus on oikeutta saada tietoa itseä koskevista asioista sekä mahdollisuutta vaikuttaa niihin ilmaisemalla oma näkökulma asiaan. (Oranen 2008, 12.)

Lapsen oikeus osallisuuteen on nähty niin tärkeänä, että erillisen sopimuksen turvin on julkisen vallan käyttäjät velvoitettu takaamaan lapselle oikeus osallistua ja ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa. Lapsen osallisuus on kansainvälisellä tasolla määritelty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa jokaiselle lapselle kuuluvaksi perusoikeudeksi (Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991). Suomi on mukana Lasten oikeuksien sopimuksessa, joten myös kansallinen lainsäädäntömme velvoittaa huomioimaan lapset heitä koskevissa asioissa. Suomen lainsäädännössä perustuslain (601/1991, 6. §) toisessa momentissa painotetaan lasten tasa-arvoisuutta ja oikeutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavalla edellytyksellä. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) velvoittaa ottamaan huomioon alaikäisen asiakkaan mielipiteet ja toivomukset hänen ikä ja kehitystason edellytykset huomioiden. Lastensuojelulaki (417/2007) korostaa voimakkaasti lapsen huomioimista ja mukaan ottamista koko prosessin ajan. Juridisten veloitteiden rinnalla osallisuutta voidaan tarkastella lapsen oman kokemuksen kautta. Lapsen oma subjektiivinen kokemus osallisuudesta on vuorovaikutuksen tulosta, jota ei voi pakottaa. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 150–151.) Ei tulisi-

kaan väheksyä lapsen sisäistä tunnetason kokemusta, sillä lapselle merkityksellisen toiminnan ei tallennu hänen kokemusvarastoonsa (Turja 2011,30).

Osallistamalla perheensä, sukunsa, asuinalueensa ja oman elinpiirinsä yhteisöjen elämään ja toimintaan kehittyvä lapsi rakentaa omaa tarinaansa. Tämän ymmärryksen kautta lapsi hahmottaa omaa itseään, olemassa oloaan ja merkitystään omasta elämästä. Osallisuuden tunne on kasvun ja kehityksen perusedellytys, jonka kautta lapsi oppii yhdessä elämisen ja olemisen taidon. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 149.) Osallisuus on lapsen kokeman maailman näkyväksi ja todeksi tekemistä sekä sen liittämistä hänen yhteisönsä elämään. Kun lapsen kokemukset ja tunteet saatetaan näkyväan muotoon, tulee lapsen mieleen tilaa kehitykselle. Osallisuudella tarkoitetaan lapsen vahvaa asemaa tiedon tuottajana ja vastaanottajana (Lapsen oikeuksien sopimus; Hotari, Oranen & Pösö 2013, 149.) Tarve osalliseksi ja kuulluksi tulemiselle voi olla riippuvainen, lapsen kuulluksi ja osalliseksi tulemisesta kotona ja hänen kaveripiirissään. Ilman läheisen ihmisen luomaa turvaa, korostuu lapsen elämässä kuulevan ammattilaisen rooli. Toisaalta hyvä ystävä tai läheinen sukulainen voi olla lapsen elämässä korvaamaton kuuntelija, jolloin lapsen ei tarvitse turvautua yksistään ammattilaiseen. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 160.)

4.2 Osallisuuden erilaiset mallit

Lapsen mahdollisuuksia osallisuuteen on kuvattu erilaisilla tikapuu- ja porrasmalleilla. Tunnetuimpana näistä pidetään Roger Hartin kehittämää mallia, jossa lapsen osallisuuden tasot muodostuvat kahdeksanportaiseksi. Tässä mallissa on kuvattu lapsen osallisuuden aste suhteessa aikuisen rooliin päätöksentekijänä. Tikapuiden ensimmäisellä askelmalla lapsella on vain vähän vaikutusmahdollisuuksia ja valtaa. Tikapuita noustessa lisääntyy lapsen osallisuuden aste. Kolmella alimmaisella tasolla lapsen mahdollisuus osallisuuteen on hyvin vähäistä eivätkä lapset ymmärrä toiminnan tarkoitusta. Neljänneistä kuudenteen askelmaan lapsen osallisuuden määrä kasvaa ja aikuiset kunnioittavat näitä näkökulmia mutta lapset ovat vielä aikuisen päätöksenteon varassa. Noustessa ylimmille eli seitsemännelle ja kahdeksannelle tasolle on aikuisen rooli siirtynyt taka-alalle ja lapsen osallisuuden taso kasvanut merkittä-

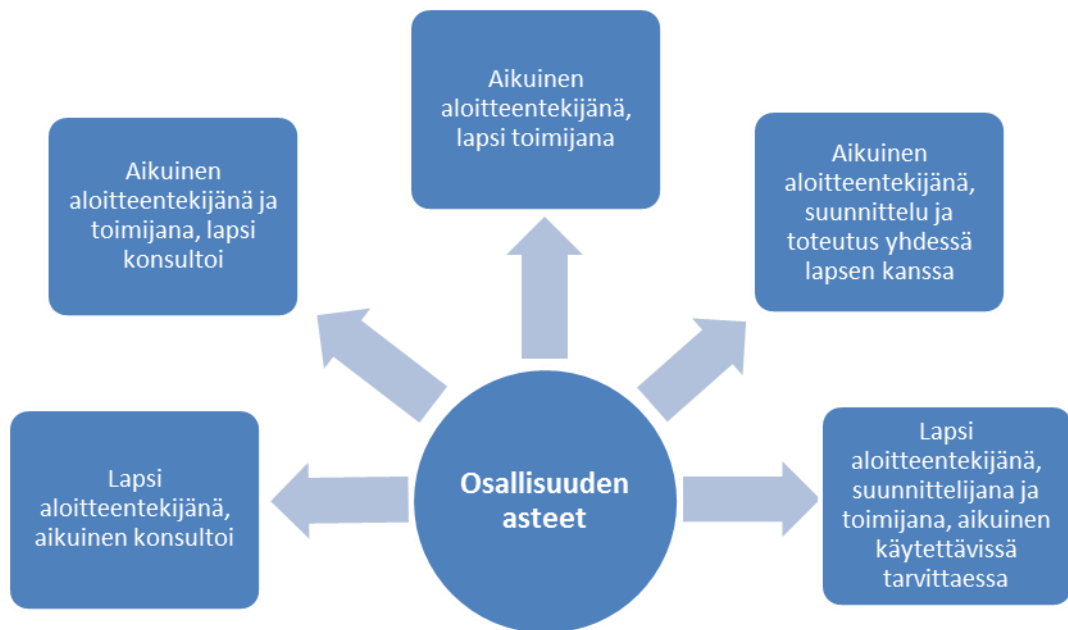
västi. Näillä ylimmillä tasoilla lapsi voi vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Tällöin lapsi nähdään tasavertaisena aikuiseen nähden ja osallisuus on nostettu toiminnan tasolle. (Oranen 2008, 9–10.)

Shier (2001, 111–112) on kehittänyt porrasmallia lisäämällä siihen ulottuvuuden aikuisen valmiuksista, mahdollisuuksista ja velvoitteista suhteessa lapsen osallisuuteen. Tämä malli on viisiportainen. Sen alimmalla tasolla lasta kuunnellaan ja hän tulee kohdatuksi. Siirryttäessä toiselle tasolle lapselle osoitetaan tukea ja rohkaisua ilmaista mielipiteitään ja näkemyksiään. Aikuisen tehtävänä on luoda luotettava ja salliva ilmapiiri, jossa lapsi kokee tulleen kuulluksi ja hänen mielipiteitään on kiinnostuttu. Kolmannelle tasolle päästessä lapsen näkemykset toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta otetaan huomioon. Lapsi voi toimia aloitteentekijänä ja esittää omia toivomuksiaan toiminnasta. Tätä tasoa pidetään lapsen oikeuksien sopimuksen määrittämänä minimitasona lapsen osallisuudelle. (Shier 2001, 111–113; Oranen 2008, 10.)

Neljännelle tasolle noustessa lisääntyy myös lapsen osallisuus. Tällä tasolla lapsi otetaan mukaan päätöksen tekoon sekä hän pääsee mukaan päätöksentekoa edeltävään suunnitteluun. Olennaista tällä tasolla on aikuisen kyky luopua vallastaan. Erityisesti neljännellä tasolla korostuu aikuisen ja lapsen yhteistoiminta. Viidennellä tasolla eli ylimmällä tasolla lapsi ja aikuinen jakavat vallan ja vastuun keskenään, näin lapsi saa kokemuksen vaikutusmahdollisuuksistaan ja ymmärtää tekojen merkityksen turvallisessa ympäristössä. (Shier 2001, 114–115; Oranen 2008, 10.)

Tikapuu- ja porrasmalleissa ajatuksena on, mitä korkeammalle kiipeää, sitä enemmän saa vaikutusmahdollisuuksia. Tähän perustuu myös oletus osallisuuden kasvusta samassa suhteessa. Malleja onkin kritisoitu niiden kaavaisuutensa takia. Tällöin voi syntyä tilanne, jossa tavoitellaan vain korkeampaa tasoa ja petytään, jollei se syystä tai toisesta toteudukaan. (Lastensuojelun käsikirja 2015.) Ratkaisevaa onkin lapsen oma kokemus mahdollisuuksista vaikuttaa ja kokemus kuulluksi tulemisesta (Oranen 2008, 9).

Osallisuus voi toteutua eri tavoin lapsen ja aikuisen yhteistoiminnassa. Lastensuojelun käsikirjassa näitä tikapuu- ja porrasmalleja on kuvattu vähemmän ylöspäin suuntaavalla kuviolla (kuva 2):

Kuva 2. Osallisuuden asteet (Lastensuojelun käsikirja 2015).

Yllä olevassa kuvassa on esitettyä lapsen osallisuuden asteet. Ne kuvaavat, kuinka lapsen osallisuus voi muodostua riippuen aikuisen tarjoamista mahdollisuuksista. Aikuinen on avainasemassa lapsen osallisuuden toteutumisessa. Aikuisen on toimittava yhteistyössä lapsen kanssa ja kuunneltava hänen mielipiteitään ja otettava ne huomioon, jotta voidaan puhua osallisuuden toteutuneen. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

4.3 Osallisuuden rakentuminen käytännön työssä

Lapsen osallisuuden toteutumisen edellytyksenä on työntekijän valmius toimia yhteistyössä lapsen kanssa sekä kyky huomioida lapsen mielipiteet. Osallisuuden toteutuminen on kiinni myös käytännön asioista, kuten lasten kanssa työskentelyyn soveltuvista tiloista tai lapsen kanssa työskentelyyn varatusta ajasta. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Lastensuojelun käsikirjassa käytännön työssä rakentuva osallisuus on jaettu kuuteen elementtiin. Ensimmäinen elementti käsittää lapsen mahdollisuuden osallistua tai olla osallistumatta. Lapselle on käytännön työssä tarjottava mahdollisuus itse päättää osallistumisestaan työprosessin eri vaiheissa. Lastensuojelussa tilanteet sisältävät aikuisellekin vaikeita asioita, joten lapselle voi olla vielä hämmentävämpää käsitellä näitä asioita. Tällöin on mietittävä vaihtoehtoisia tapoja lapsen osallisuudelle, jollei suora osallistuminen ole lapselle

mahdollista tai lapsen kannalta mielekästä. Osallistumisesta kieltäytyminen on myös osallisuuden muoto, joten tämäkin mahdollisuus on taattava lapselle.

(Lastensuojelun käsikirja 2015)

Toisena osallisuuden rakentumisen elementtinä on lapsen mahdollisuus saada tietoa. Tämä käsittää tiedonsaannin niin työprosessista kuin myös lapsen roolista prosessissa sekä lapsen oikeuksista. Viranomaisen vastuulla on informoida lasta niin, että tieto on lapselle ymmärrettävässä muodossa. Perhetyön prosessiin vaikuttaminen on kolmas elementti. Tähän sisältyy muun muassa lapsen mahdollisuus olla vaikuttamassa palaverissa käsiteltäviin asioihin sekä siihen keitä on mukana palaverissa ja miten asioita käsitellään. (Lastensuojelun käsikirja 2015)

Neljäs ja viides elementti ovat keskeisiä osallisuuden toteutumisessa. Mahdollisuus ja tuki omien mielipiteiden ilmaisuun ovat lapsen oikeus. Lapsen voi olla vaikea käsittää, mitä varten ja miksi hänen ajatuksiaan ja mielipiteitään tarvitaan. Hän voi näiden ajatusten ja mielipiteidensä ilmaisuun tarvita apua ja tukea, rohkaisemalla ja kannustamalla tai joissain tapauksissa konkreettisempain apua. Kuudennen elementin muodostaa lapsen mahdollisuus itsenäiseen päätöksentekoon omaan elämään vaikuttavissa tekijöissä. Tässä, kuten edellisissäkin elementeissä, lasten tilanteet ja mahdollisuudet vaihtelevat. Työntekijällä tulisi olla valmius havaita tilanteet, joissa pienilläkin lapsilla on mahdollisuus tehdä valintoja ja päätöksiä. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

5 TUTKIMUSAINEISTON KERÄÄMINEN JA ANALYSOINTI

5.1 Aiheen valinta ja tutkimusongelma

Opinnäytetyöprosessi on saanut alkunsa keväällä 2014 ollessani harjoittelussa Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksellä. Jo ennen harjoittelua rajasin aihealueen perheisiin ja lapsiin, sillä työn oli täytettävä myös lastentarhanopettajan kelpoisuuteen sisältyvät kriteerit.

Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksellä kiinnostuttiin opinnäytetyöyhteistyöstä, ja Alvari-perhetyöstä tarjottiin kiinnostavaa ja heidän tarpeitaan palvelevaa aihetta. Alvari-perhetyön vastaava ohjaaja ehdotti, että tutkisin heidän

asiakasperheidensä saaman avun vaikuttavuutta, joten tässä kohtasivat heidän tutkimustarpeensa ja minun oma henkilökohtainen kiinnostukseni aihetta kohtaan. He eivät rajanneet aihetta sen tarkemmin, vaan antoivat minulle tutkijan ominaisuudessa päättää aiheen tarkemmasta rajauksesta. Hyvin nopeasti aihe-ehdotuksen jälkeen sovimme tutkimuksen keskittyvän asiakasperheidensä lasten kokemuksiin Alvari-perhetyöstä ja sen lapsilähtöisyydestä. Syksyllä 2014 Alvari-perhetyössä otettiin testauskäyttöön lapsipalautelomake, joten tutkimuksen tavoitteena oli olla tukena myös tämän lapsipalautteen kehittämisessä.

Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Alvari-perhetyössä oli aluksi toiveena, että opinnäytetyössä tutkittaisi heidän työnsä vaikuttavuutta. Opinnäytetyön suppean luonteensa vuoksi sekä ajankäytöllisesti vaikuttavuuden kokonaisvaltainen tutkiminen olisi ollut haastavaa. Sirkka Rousun (2007, 141) mukaan vaikuttavuudella kuvataan tavoitteiden saavuttamisen tasoa ja sen arvioiminen vaatii koko prosessin ja syntyneiden muutosten tunnistamista. Tutkimuskohteen siirtyessä lasten näkemyksiin, tein päätöksen tutkia lapsilähtöisyyttä sekä lasten kohtaamisen kokemuksia, unohtamatta myöskään lasten näkemystä työn vaikutuksista perheen arkeen. Lasten näkökulmat ja kokemukset ovat koko aika työssä pääosassa. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda näkyväksi perheiden lasten kokemuksia työskentelyn lapsilähtöisyydestä.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa lasten kokemuksia Alvari-perhetyön asiakkuudesta. Tavoitteena oli löytää lapsen rooli perhetyön asiakkuudessa lapsen omien kokemusten kautta sekä tuoda esille lasten näkemys perhetyön vaikutuksista hänen ja perheensä elämässä.

Tutkimuskysymykset:

Kuinka lapsi kokee oman roolinsa Alvari-perhetyön asiakkuudessa?

Toteutuuko lapsilähtöisyys ja osallisuus Alvari-perhetyössä?

Millaista apua tai tukea lapsi kokee itse ja hänen perheen saaneen Alvari-perhetyöstä?

5.2 Laadullinen tutkimus

5.2.1 Teemahaastattelu

Tähän tutkimukseen haastattelutyypiksi valitsin teemahaastattelun, sen joustavuutensa vuoksi. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumuoto, joka perustuu ennalta valittuihin teemoihin. Teemahaastattelu on avoimen ja lomakehaastattelun välimuoto, jossa haastattelun teema-alueet ovat jo tiedossa mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys muotoutuvat usein vasta haastattelutilanteessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 208.)

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa haastattelua pidetään yhtenä yleisimmistä aineistonkeruun menetelmistä, havainnoinnin ja kyselyn ohella (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Etu muihin tiedonkeruu menetelmiin verrattuna haastattelulla on sen joustavuus. Haastattelijä voi toimia joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla muun muassa selventämällä ilmauksia ja korjaamalla väärinkäsityksiä. Haastattelun aikana kysymyksiin on mahdollista tehdä tarkennuksia ja tarvittaessa muuttaa aiheiden järjestystä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 205; Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Haastattelun eduksi voidaan lukea myös mahdollisuus haastattelun aikaiseen havainnointiin. Haastattelun aikana voi muun muassa havainnoida, kuinka haastateltava on kysymyksiin vastannut. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

Tutkimuksen kohteena olivat lasten omakohtaiset kokemukset, joten teemahaastattelu tuntui luontevalta vaihtoehdolta tutkimusaineiston keräämiseksi. Tämä haastattelu muoto antoi tilaa lapsen vapaalle kerronnalle ja mahdollisuuden lapselle ilmaista mielipiteitään vapaasti. Valmiiksi valitut vaihtoehdot olisivat liikaa rajoittaneet lapsen näkemysten ilmaisua. Haastattelutilanne mahdollisti myös vastausten selventämisen, ja saatuja vastauksia oli mahdollista syventää lisäkysymyksillä. (Ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 205.)

Haastattelussa on aina omat haasteensa, sillä ne ovat aikaa vieviä ja edellyttävät huolellista suunnittelua. Haastatteluiden luotettavuuteen voi vaikuttaa haastateltavan kokemus tilanteen pelottavuudesta tai uhkaavuudesta, silloin haastateltavalla on usein taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Huolellinen valmistautuminen ja haastattelijan roolin ja tehtävien sisäistäminen auttavat haastattelutilanteessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 205–206.)

5.2.2 Lapsihaastattelu

Tätä tutkimusta varten haastatteluun kutsuttiin asiakasperheiden yli kuusivuotiaat lapset. Ikärajaus tehtiin sen vuoksi, että tämän ikäinen lapsi osaa jo tuottaa tarinaa omasta elämästään. Lapsia pidetään usein haastavina haastateltavina, koska heidän ajatukset omasta todellisuudesta koetaan olevan vielä ai-lahtelevia. Pienen lapsen ajattelu on vielä konkreettista, eikä hän pysty muodostamaan abstraktin ajattelun tuomaa etäisyyttä asioihin. Turjan (2004, 11) mukaan lapsen tulkinnat voivat kuitenkin olla yhtä arvokkaita ja tosia kuin aikuisenkin. On vain tulkinnallisesti pystyttävä saavuttamaan sama ”aallonpi-tuus” lapsen kanssa (Turja 2004, 11).

Kyrönlampi-Kylmänen (2007) korostaakin lapsihaastattelussa aikuisen ja lap-sen välistä dialogisuutta. Dialogisuuden ja leikin avulla on mahdollista rikkoa aikuisen haastattelijan ja lapsihaastateltavan välisiä valta asetelmia. Ensimmäisissä haastatteluissa olinkin tämän ongelman edessä. Lapset vastasivat kahdessa ensimmäisissä haastatteluissa hyvin lyhyesti, joko yhdellä sanalla tai lyhyellä lauseella tai vain eleellä. Haastattelujen edetessä ja oman jänni-tykseni lauettua pyrin muokkaamaan haastatteluja keskustelevampaan suun-taan, jolloin myös lasten oli helpompi rentoutua ja haastattelu sujui luonte-vammin. Keskustelussa pyrin ohjaamaan lapsen kertomaa teemojen mukaisiin aiheisiin, jottei keskustelu ajautuisi liikaa pois käsiteltävästä asiasta. Lapsia haasteltaessa on kuitenkin tärkeää keskittyä kuuntelemaan lapsen tarinaa myös haastatteluteeman ulkopuolelta lapsen mielenkiinnon säilyttämiseksi.

Dialogisuuden lisäksi lapsihaastattelussa on huomioitava leikkisyys. Haastat-telut toteutettiin Alvari-perhetyön toimitiloissa eli heidän tuvallaan, kuten he it-se tilojaan kutsuvat. Tilat ja ihmiset siellä olivat lapsille tutuja ja loivat haastat-telulle neutraalit puitteet. Halusin tuoda haastattelujen oheen tekemistä, jotta lapsi ei kokisi tilannetta uhkaavaksi tai pelottavaksi. Olin varannut haastattelu-ja varten Afrikan tähti -pelin ja Uno-kortit, jotka valikoituivat haastattelun aikai-siksi peleiksi helppojen sääntöjensä vuoksi. Pelit eivät saaneet viedä liikaa huomiota haastateltavalta eivätkä minulta haastattelijana. Olin varannut haas-tattelua varten myös piirustusvälineitä, jos lapsen olisi ollut helpompi keskus-tella aiheesta piirroksen kautta. Kukaan lapsista ei kuitenkaan halunnut piirtää vaan pelaaminen oli lähes kaikkien haastateltavien mielestä mukavampi vaih-

toehto. Seitsemästä haastattelusta kuudessa pelasimmekin jompaakumpaa tai molempia pelejä haastattelun kestosta riippuen.

5.2.3 Havainnointi

Havainnointia voidaan pitää laadullisen tutkimuksen toisena yleisenä aineistonkeruu menetelmänä. Havainnointia ainoana aineistonkeruumenetelmänä pidetään aineistonanalyysin kannalta haasteellisena. Tuomi ja Sarajärvi suosittelevat yhdistämään havainnoinnin johonkin toiseen aineistonkeruumenetelmään, kuten esimerkiksi haastatteluun. Näiden kahden yhdistäminen voi tuottaa hyvin hedelmällisen lopputuloksen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81.)

Havainnoinnin muodot voidaan jaotella piilohavainnointiin, havainnointiin ilman osallistumista, osallistuvaan havainnointiin ja osallistavaan havainnointiin. Piilohavainnointi on varsin harvoin käytetty havainnoinnin muoto, sillä se sisältää omat eettiset ongelmansa. Piilohavainnoinnissa tutkimukseen henkilö voi joutua tietämättään tai siihen lupautumatta. Selkeää rajaa osallistuvan havainnoinnin ja havainnoinnin ilman osallistumista välille on vaikea vetää. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkijan rooli on aktiivinen ja sosiaaliset vuorovaikutustilanteet ovat tiedonhankinnan perusta (Vilkkä 2006, 45). Osallistuvan havainnoinnin ja osallistuvan havainnoinnin välille ei aina tehdä eroa, sillä molemmat pitävät sisällään osallistumisen. Erona osallistavalle havainnoinnille voidaan nähdä sen yhteisten asioiden hoidon näkökulma. Osallistavassa havainnoinnissa keskeisiä ovat ihmisten kokemusmaailmasta syntyneet tiedot, joiden hyödyntäminen jatkuu tutkimuksen päätyttyäkin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81–82.)

Tässä tutkimuksessa havainnointi ei ole varsinaisesti tutkimusmenetelmä mutta olen hyödyntänyt omia harjoittelun aikaisia havaintojani peilauspintana lapsen kokemuksille. Harjoittelun aikana tekemäni havainnot työntekijöiden ja lasten välisestä vuorovaikutuksesta toimivat vain peilauspintana lasten haastattelussa esille nostamille kokemuksille. Käsittelen näitä omien havaintojeni ja lasten haastattelujen suhdetta johtopäätöksissä, sillä en halua omien näkemysieni vääristävän lasten vastauksia. Tutkimuksen pääosassa ovat lasten näkemykset ja kokemukset perhetyöstä, joten havainnointimateriaalia ei tässä tutkimuksessa käytetä varsinaisena aineistona.

5.3 Aineiston analysointi

Tätä tutkimusta varten haastattelin yhteensä seitsemää eri-ikäistä lasta. Haastattelu aineistoa kertyi yhteensä viisitoista sivua fontilla 12 kirjoitettuna, mikä lapsien lukumäärään suhteutettuna on hyvä määrä. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 135) mukaan teahaastattelulla kerättyä aineistoa voidaan yleensä pitää runsaana. Haastattelijan ja haastateltavan välisen dialogin syvyys vaikuttaa niin aineiston rikkauteen kuin myös materiaalin määrään. Aineiston runsaus ja sen elämän läheinen piirre tekevät analysoinnista mielenkiintoisen, mutta samalla myös työlää. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 135.)

Laadullisessa tutkimuksessa keskeiset vaiheet ovat aineiston analyysi ja tulkinta sekä näistä saatujen tulosten esittäminen. Analyysivaiheen aikana on tarkoitus selkeyttää kerättyä aineistoa. Yleensä analysointivaihe limittyy ainakin osittain aineiston keruun kanssa. Ennen varsinaista analysointia aineisto on muokattava analysoitavaan muotoon. Haastattelut tai muistiinpanot yleensä litteroidaan eli kirjoitetaan puhtaaksi. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 136, 138; Metsämuuronen 2008, 48.)

Aloitin haastattelujen käsittelyn litteroimalla ne sanatarkasti. Litteroinnin aloitin heti kunkin haastattelun päätyttyä, jotta keskustelu oli vielä hyvin muistissani. Litterointi vaiheessa kirjoitin haastattelut sanasta sanaan, mutta jätin kaikki hymähdykset ja naurahdukset pois aineistosta, sillä nämä eivät olleet oleellisia tutkimuksen kannalta. Tässä vaiheessa nimesin lapset koodeilla, jotka kertoivat haastateltavan sukupuolen ja iän. Tulosten kirjaamisvaiheessa muutin koodit lapseksi ja juoksevaksi numeroinniksi (L1, L2, ...) lasten anonymiteetin suojaamiseksi.

Seuraavassa vaiheessa tutustuin litteroituun aineistoon tarkemmin lukemalla sitä läpi useamman kerran. Tässä vaiheessa aineistosta alkoi nousta esille teemoja, jotka korostin eri värejä käyttäen. Tämän kaltainen teemoittelu on tapa nostaa tekstistä esiin yhtäläisyyksiä. Teemoitteluvaiheessa saattaa aineistosta nousta esiin myös lähtöteemoja kiinnostavampia teemoja. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 173.) Analyysivaiheessa nousseet teemat muodostivat kolme pääteemaa, jotka olivat kokemus työskentelystä, kokemus lapsilähtöisyydestä ja osallisuudesta sekä kokemus vaikuttavuudesta. Osallisuuden teema jakautui vielä alaluokiksi, jotka olivat valta ja vaikutusmahdollisuudet sekä kohtaaminen myös vaikuttavuuden teema jakautui alaluokiksi, lapsen ja koko per-

heen vaikutuksiin. Teemoittelun avulla pyrin jäsentämään haastattelumateriaalia ja helpottamaan johtopäätösten tekemistä. Aineisto soveltui tähän teemoitteluun kohtalaisen hyvin, vaikka analyysivaiheessa nousi esiin teemoja, joista olisin mielellään kysynyt lapsilta laajemmin. Seuraavassa luvussa nämä lasten haastattelut esitetään näiden teemojen mukaisesti otsikoituina.

6 ALVARI-PERHETYÖ OSANA LAPSEN ELÄMÄÄ

6.1 Haastattelujen taustatiedot

Haastatteluun kutsuttiin kaikkien vuonna 2014 vähintään puolivuotta työskentelyssä olleiden Alvari-perhetyön asiakasperheiden yli kuusivuotiaat lapset. Perhetyöntekijät toimittivat laatimani suostumuslomakkeen saatekirjeineen asiakasperheisiin kotikäyntiensä yhteydessä vuoden 2015 tammikuussa. (Ks. liite 1 ja 2.) Kirjeet asiakkuuden päättäneisiin perheisiin postitti Alvari-perhetyön vastaava ohjaaja. Näin pystyttiin turvaamaan haastatteluun osallistumattomien perheiden anonymiteetti. Palautuneiden suostumuslomakkeiden perusteella otin yhteyttä perheisiin joko puhelimitse tai sähköpostilla. Tällöin sovimme tarkemmin haastattelun aikatauluista, käytännöistä ja sisällöstä.

Suostumuslomake lähetettiin kuuteen asiakasperheeseen, joissa oli ikäkriteerit täyttyviä lapsia yhteensä yksitoista. Suostumuslomakkeista palautui yhteensä seitsemän, ja kaikki näistä suostumuksen saaneita lapsista osallistui myös haastatteluun. Haastattelut toteutettiin maaliskuussa 2015 Alvari-perhetyön omissa toimitiloissa. Suurena apuna haastattelujen toteutumisessa olivat Alvari-perhetyöntekijät, jotka kuljettivat lapset heidän tuvalleen haastatteluja varten.

Haastatteluhetkellä nuorin haastateltava oli seitsemänvuotias ja vanhin viisitoista. Lasten sukupuolella ei ole vaikutusta tutkimuksen sisältöön, joten lasten anonymiteetin turvaamiseksi käytän tuloksia avatessa sanaa lapsi kaikkien haastateltujen kohdalla. Työntekijöiden nimet olen myös jättänyt pois lasten kertomuksista, tunnistettavuuden välttämiseksi.

6.2 Lasten kokemus roolistaan Alvari-perhetyön asiakkuudessa

Usein perhetyö on interventio, jossa puututaan perheen yksityisyyteen ja tullaan perheen omalle reviirille. Perhe on antanut luvan vieraille ihmisille asettua osaksi heidän arkeaan sekä hyväksynyt avun ja tuen tarpeen. Tämä on koko perheelle merkittävä asia mutta erityisesti perheen lapselle/lapsille uusi tilanne voi olla hämmentävä. Lapsen hämmennys syntyy tilanteissa, joissa hänellä ei ole riittävää tietoa työskentelystä ja siihen johtaneista tekijöistä. Haastatteluisissa halusin selvittää, kuinka hyvin lapset ovat tietoisia työskentelystä ja siihen johtaneista tekijöistä. Kuusi seitsemästä haastatellusta lapsesta osasivat kertoa syitä perhetyön aloitukselle. Haastattelusta ei varsinaisesti ilmennyt olivatko perhetyöntekijät kertoneet lapselle työskentelystä vai olivatko lapset saaneet tiedon perheen aikuiselta tai muulta läheiseltä ihmiseltä. Lasten tarkat kuvaukset työskentelyn perusteluista kuitenkin osoittavat, että lasten kanssa on puhuttu asiasta hyvin avoimesti eikä työskentelyn tarkoitus ole jäänyt lapselle epäselväksi:

L1: ”Äiti on niin väsynyt.”

L4: ”...koska mejän arki ei suju ja me ei totella äitii.”

Lapset kuvasivat työskentelyä konkreettisoin esimerkein. Näissä lasten kuvauksissa korostuvat koko perheen hyvinvointiin vaikuttavat tekijät. Lasten kuvauksissa nousevat esille niin vanhemman väsymys kuin arjenhallinnan haasteet. Nämä näyttävät vaikuttaneen suoraan myös lasten arkeen ja käyttäytymiseen. Lasten kertoman konkreettisuudesta voi päätellä näiden syiden olevan merkityksellisiä myös lapselle henkilökohtaisesti. Kuten yllä oleva sitaatti kuvaa, näkivät lapset perhetyön perustelun vahvasti vanhemman tai koko perheen haasteiden kautta. Vain yksi vastaajista selkeästi koki oman tilanteensa olevan ensisijaisena perusteluna työskentelylle. Hän koki oman haastavan tilanteensa olevan perustelu perhetyön aloittamiselle:

L2: ” ne tulee mun takii...”

Haastatteluissa ilmenee myös perhetyölle tyypillinen piirre työskentelyn painoituksen muutoksesta. Työskentelyn alussa on voitu keskittyä esimerkiksi perheen arjen tasapainottamiseen mutta työskentelyn edetessä on siirrytty enemmän yksittäisen henkilön haasteiden kanssa työskentelyyn. Yhden haastateltavan vastauksesta ilmenee selkeästi, kuinka perheen yleisen tilanteen

muututtua työskentelyä on suuntautunut enemmän perheen nuorimman lapsen haasteiden kanssa työskentelyyn:

L1: ”Nyt lähiaikoina ne on tullu vain X:n (sisaruksen) takia, silloin aiemmin ne teki oikeest munkaa, mut nyt ne keskittyy enemmän X:n”

Perhe itse voi työskentelyn alussa määritellä ketkä perheenjäsenistä ovat mukana työskentelyssä. Pääsääntöisesti työskentelyssä pyritään huomioimaan koko perhe, vaikka työskentely painottuisikin tiettyihin perheenjäseniin. Perhetyön kohdetta kysyttäessä, lapset kokivat Alvari-perhetyön pääsääntöisesti kohdentuvan koko perheen kanssa työskentelyyn. Kuusi seitsemästä haastatteluvasta kertoi perhetyöntekijöiden olevan mukana perheen arjessa koko perheen vuoksi, eikä erityisesti tietyn tai tiettyjen perheenjäsenten vuoksi. Näistä neljä lasta kertoi perhetyöntekijöiden olevan tasapuolisesti kaikkia samassa taloudessa asuvia varten. Vain kaksi lasta määritteli tapaamisten painottuvan enemmän tiettyjen perheenjäsenten kanssa työskentelyyn, tällöin kyseessä oli perheen lapseen kohdennettu työskentely. Yksi haastatteluun osallistuneista lapsista koki perhetyöntekijöiden olevan selkeästi enemmän lapsia varten ja keskittyvän enemmän lasten kanssa toimimiseen:

H: Osaatko sanoa, ketä tai keitä varten ... ja ... tulevat teille?

L4: ”No ne tulee koko perheen takii.”

L6: ”Kaikkii varten, ei ketään erityisest.”

L1: ”... nyt ne keskittyy enemmän ..., kun sillä on se autismi.”

L7: ”koko perheen takii mut enemmän meit lapsii varten.”

Vanhemman oma jaksaminen ja arjesta selviäminen voivat viedä paljon voimavaroja. Perhetyön lapsilähtöisyyden haasteeksi voivatkin nousta perheen vanhemman tai vanhempien tarpeet. Tällöin vaarana on, että lapsen ääni voi jäädä tarvitsevan vanhemman varjoon. Haastatellut lapset kokivat työskentelyn olevan tasapuolista kaikkien perheen jäsenten kesken, eikä perheen aikuisen henkilökohtaiset tarpeet noussut haastatteluista erityisesti esille. Vain yksi haastatelluista toi esiin aikuisen vahvan roolin tapaamisten aikana. Hän koki aikuisten välisten keskustelujen vievän suuren osan kotikäynneistä ja itse jäävän hieman sivuun käyntien aikana. Hän toivoikin perhetyöntekijän antavan

hänelle enemmän henkilökohtaista aikaa ilman perheen aikuisen ja työntekijän välisiä keskusteluja:

L5: ” ..., ne (aikuiset) vaan höpöttää koko aika, eikä kerkee pelata.”

H: Haluaisitko sitten, että ... tai ... olisi enemmän sun kanssa?

L5: ”Joo, kun ... vaan juttelee niitten (työntekijöiden) kaa.”

Lapsilla on hyvin erilaiset tarpeet, jotka heijastuivat myös heidän vastauksistaan. Toiselle lapselle perhetyöntekijän tarjoama aika ja tila ovat riittäviä, ja toinen toivoo enemmän omaa henkilökohtaista aikaa työntekijän kanssa. Lasten ikähaitari voi myös vaikuttaa lasten hyvin erilaisiin kokemuksiin omasta roolistaan työskentelyn aikana, sillä erityisesti vanhemmat lapset olivat tyytyväisempiä rooliinsa työskentelyssä.

6.3 Lasten kokemus Alvari-perhetyön prosessista

Koska Alvari-perhetyö on pitkäkestoista työtä perheen hyvinvoinnin tukemiseksi, pyrin haastatteluissa selvittämään lasten näkemyksiä asiakkuuden kestosta. Haastatteluista ilmeni, kuinka varsinkin pieni lapsi elää vielä hetkessä. Tästä syystä lasten oli hyvin vaikea hahmottaa työskentelyn kestoa. Lasten vastauksista näkyy myös heidän iän tuoma vaikutus aikakäsitykseen. Tähän asiakkuuden kestoa käsittelevään kysymykseen lapset vastasivat hyvin laajalla aikajanalla, joten vertasin lasten kokemuksia todellisiin tietoihin työskentelyn kestosta. Nämä alla olevat kahden lapsen vastauksista otetut sitaatit kuvaavat hyvin, kuinka laajalle aikavälille lapset ovat työn keston sijoittaneet. Aikakäsityksen iso vaihteluväli voi kertoa myös työskentelyn merkityksestä lapsen elämässä. Lapsi voi kokea työskentelyn kestäneen todellista pidempään, sillä suhde työntekijöihin on muodostunut lapselle merkittäväksi osaksi arkea, tai sitten lapsi kokee, ettei työskentely ole vielä antanut niin paljon kuin hän olisi toivonut:

L5: ”On ne käyny kauan, puol tai kaks vuotta.”

L6: ”Öö en muista kuin kauan, ehkä vuos tai kaks, taitaa olla vuos.”

Näiden kahden lapsen vastauksista ilmenee tämä esittämäni ristiriita todellisen ajan ja lapsen kokeman ajan välillä. Todellisuudessa näiden kahden yllä olevan esimerkin perheissä työtä oli haastattelu hetkellä tehty vasta puolivuotta, jolloin perhetyö siirtyy vasta varsinaisen työskentelyn vaiheeseen.

Alvari-perhetyötä tehdään parityönä, joka on kirjattuna myös heidän laatukäsikirjaansa. Haastattelun alkuun lapsilta kysyin heidän perheensä omia työntekijöitä. Haastatteluissa kaikki lapset osasivat nimetä perheensä omat työntekijät, ja näissä kertomuksissa esiintyi kaksi nimeä. Yhden lapsen perheessä työparin toinen työntekijä oli puolen vuoden aikana vaihtunut, joka hieman aiheutti epävarmuutta toisen työntekijän nimeämisessä. Kaikkien lasten kokemuksen mukaan tapaamisilla on yleensä mukana molemmat perheen omista työntekijöistä. Yksi lapsista nosti haastattelussa esille selkeän toivomuksen tapaamisen aikaisesta työnjaosta. Hänen mukaansa toinen työntekijä voisi selkeämmin keskittyä lasten kanssa työskentelyyn sillä aikaa, kun toinen työntekijöistä keskittyy aikuisten välisiin keskusteluihin:

L1: "Voisi olla kiva, jos toinen työntekijä olis enemmän mun kans."

Alvari-perhetyö on intensiivistä kotiin tehtävää työtä. Tämä näkyi myös lasten haastatteluista. Lasten kertoman mukaan he tapaavat noin kerran viikossa pääasiassa perheen kotona, mutta toisinaan tapaaminen toteutetaan Alvari-perhetyön omissa tiloissa eli tuvalla. Vastauksissa näkyi suurta vaihtelua kysyttäessä tapaamisten paikasta. Kolme lapsista piti tapaamisia kotona mukavampina, kun taas neljä lapsista lähti mieluummin ulos tai esimerkiksi Alvari-perhetyön omalle tuvalle. Tuvan merkitys kohtaamispaikkana nousi esiin viiden lapsen kertomuksessa. Heidän mielestään tuvalla on mukava olla ja siellä voi tehdä erilaisia asioita kuin kotona. Tupa mahdollisti lapsille rennon yhdessäolon ja erityisesti erilaiset toimintamahdollisuudet kuin kotona:

L7: "...ulkona, sisällä, kotona ja tuvalla. No tuvalla on ollu kivaa, ulkona leikkii, tuvalla on ollu kivaa olla muuten vaa."

L4: "Tuvalla voi leikkiä nukkekodilla. On kivaa kun on eri lelut ku kotona."

L6: "Se on kivaa ku voi tehdä erilaisii juttui ku kotoon."

Asiakasperhettä tavataan yleensä kerran viikossa ja käynnit kestävät noin tunnista kahteen tuntiin riippuen tapaamisen sisällöstä ja tarkoituksesta. Viiden lapsen mielestä perhetyöntekijän tapaamisia on ollut riittävän usein mutta näistä viidestä lapsesta kahden mielestä perhetyöntekijät voisivat käydä useamminkin. Perhetyöntekijän käyntejä odotetaan, sillä ne tuovat säännöllisyydessään turvaa lapsen arkeen. Tämä voi olla tärkeä tekijä mahdollisesti kaotetussa perhetilanteessa. Käynnit myös rytmittävät lasten arkea:

L6: ” olisin sit enemmän kotona jos ne kävis useemmin, koska oon yleensä kaverilla. Yritän olla silloin kotona ku ne tulee, on kiva nähä muita kotoon.”

Perhetyön työmenetelmistä keskusteltaessa kaikki lapset nostivat vahvasti esiin tavallisten arjen askareiden merkityksen, kuten ruuanlaiton ja läksyjen tekemisen. Lapsille tällaiset avain tavalliset asiat olivat ne keskeisimmät ja tärkeimmät asiat työskentelyssä. Kaikissa haastatteluissa nousi esiin myös erilaiset retket esimerkiksi puistoon tai museoon. Yhdessä tekeminen ja kokeminen nousivat esiin kaikissa haastatteluissa. Lapset kokivat perhetyöntekijöiden mahdollistaneen heille uusia yhdessä koettuja kokemuksia, kuten ruuanlaittoa tai vain yhdessä oleminen ilman varsinaista ohjelmaa. Kaikkien lasten vastauksissa yhteisenä nimittäjänä oli yhdessä tekeminen ja kokeminen, joka ilmeisesti näiden lasten arjessa jäisi muuten vähäiseksi:

L1: ” ...mukavin juttu oli ehkä se kun tehtiin ruokaa yhdessä.”

L3: ” oon leikkinyt niiten kaa, leikit on kivoi ja läksyjen teko yhes (alvarin kanssa)”

Lasten toiveet työskentelyn suhteen olivat hyvin samansuuntaisia kuin heidän kokemuksensa työskentelystä. Kaksi lapsista toivoi pääsevänsä perhetyöntekijän kanssa hiihtämään tai uimaan. Lisäksi yksi lapsi koki keskustelut työntekijän kanssa tärkeiksi ja haluaisikin enemmän mahdollisuuksia kahdenkeskisille keskusteluille. Toki lasten toiveiden joukossa oli myös muun muassa toive retkeistä huvipuistoon, mutta pääsääntöisesti lapset toivoivat hyvin tavallisia lapsen elämään liittyviä asioita.

6.4 Lapsen kokemus osallisuudesta

Tutkimuksen yhtenä teemana oli lapsen kokemus kuulluksi tulemisesta. Kuulluksi tulemisen kokemus on keskeinen tekijä lapsen osallisuuden tunteen syntymistä. Yksi keskeinen osallisuuden muoto on mahdollisuus vaikuttaa asioihin. Haastatteluissa pyrin selvittämään, kuinka lapsen kokivat saavansa valtaa päätöksenteossa ja voivansa vaikuttaa työskentelyyn. Haastattelut painottuivat enemmän tapaamisten aikaiseen työskentelyyn, joten haastatteluista ei selvinnyt lasten mahdollisuus vaikuttaa työskentelyyn prosessin tasolla. Seuraavassa on avattu lasten kokemuksia mahdollisuudestaan vaikuttaa työskentelyyn kotikäyntien ja kodin ulkopuolella tapahtuvien tapaamisten aikana.

6.4.1 Lapsen vaikutusmahdollisuudet työskentelyssä

Tämän tutkimuksen perusteella perhetyö näyttäytyi lapselle vahvasti toiminnallisena erilaisiin menetelmiin perustuvana toimintana. Lapset kuvasivatkin perhetyötä erilaisten toiminnallisten menetelmien ja sosiaalisen kuntoutuksen kautta. Toiminnallisista menetelmistä kaksi lapsista mainitsi erilaiset maalaukset, pelit ja korttityöskentelyn. Toiminnallisia menetelmiä voimakkaammin haastatteluista nousi esiin sosiaalinen kuntoutus eri muotoineen. Kaikki lapset kertoivat erilaisista retkistä ja uusiin harrastuksiin tutustuttamisesta sekä erilaisista yhteisistä asioimistilanteista. Nämä työskentelymuodot olivat myös ne tekijät, joihin lapset kertoivat hieman voivansa vaikuttaa. He sanoivat voivansa päättää esimerkiksi peleistä tai leikeistä tapaamisten aikana:

L7: ”Joo vähän sain päättää (mitä tehdää), ...ni pelattii ja oltiin ulkoon”

Neljä seitsemästä lapsesta koki, että heiltä oli kyllä kysytty tapaamisten sisällöstä mutta lapsen todellinen mahdollisuus vaikuttaa työskentelyyn vaikuttaisi olevan varsin pieni. Nämä neljä lasta kokivat, että heiltä on kysytty mutta eivät varsinaisesti osanneet kuitenkaan eritellä tai tarkentaa, mitkä olivat ne tekijät, joihin heillä olisi ollut oikeasti mahdollisuus vaikuttaa:

L3: ”joskus saan päättää mitä tehää, joskus ne kysyy mitä tehää...”

Kahden lapsen kokemukset poikkesivat muista vastauksista. He kokivat, ettei heiltä oltu kysytty ollenkaan tapaamisten sisällöstä. Heidän näkemyksensä mukaa tapaamiset oli suunniteltu ennalta, eivätkä he pystyneet vaikuttamaan niiden sisältöön enää perhetyöntekijän tapaamisen aikana. Neljän lapsen mukaan tapaamiset oli pääsääntöisesti suunniteltu etukäteen ja toteutettiin perhetyöntekijän ennalta laatiman suunnitelman mukaisesti:

H: Onko sinulta kysytty, mitä haluaisit tehdä kun tapaatte?

L6: ”No ei oikeestaan, en ainakaa muista et olis kysytty. Ne on varmaan suunniteltu etukätee.”

Lasten mahdollisuus vaikuttaa työskentelyn sisältöön näyttäisi heidän kokemuksen mukaan olevan varsin pienet. Todelliset vaikutusmahdollisuudet näyttäisi rajautuneen heidän henkilökohtaisiin tapaamisiin, jolloin he olivat voineet vaikuttaa tapaamisiin ja heiltä oli kysytty mielipidettä tapaamisten sisällöstä. Kolmen lapsen vastuksesta nousikin selkeästi esiin halu vaikuttaa työskentelyyn ja tapaamisiin. Ennen kaikkea toiveet kohdistuivat käytettyihin työmenetelmiin, kuten peleihin, leikkeihin ja keskusteluihin työntekijän kanssa:

L4: ” Haluaisin oikeest päättää. Kyl ne joskus kysyy, mitä tehää. ”

Haastatteluun osallistuneista lapsista yksi oli tyytyväinen työskentelyyn sellaisena kuin se tällä hetkellä on. Hän ei kaivannut enempää omia vaikutusmahdollisuuksia vaan oli tyytyväinen, että perhetyöntekijät ylipäänsä ovat heidän perheen elämässä. Hän koki perhetyöntekijöiden käynnit niin tärkeinä, ettei kokenut oman vaikutusmahdollisuuden olevan merkityksellinen työskentelyn kannalta:

L6: ”Mul on oikeestaa ihan sama mitä tehää, et se on sillee pää asia, et ne tulee. Mä haluan vaa et ne tulee.”

6.4.2 Lapsen kohtaaminen

Lasten kertomuksissa perhetyöntekijä näyttäytyi vahvasti aikuisena, jonka kanssa tehdään mukavia asioita. Hänen kanssaan pelataan, leikitään sekä jutellaan. Perhetyöntekijä on lapselle henkilö, jolla on aikaa olla lapsen kanssa, ja joka on kiinnostunut lapsen elämässä. Lasten kertomuksista kuvastuu hei-

dän aikuisen kaipuu, ja ennen kaikkea läsnä olevan ja kuuntelevan aikuisen. Seuraava sitaatti kuvastaa hyvin, kuinka merkityksellisenä tämä lapsi koee perhetyöntekijän käynnit. Lapselle työntekijän läsnäolo tuo turvaa:

L6: ”Kotonaki on kivempi olla, jos siel on joku jonka kaa jutella tai jotaa sellast.”

Keskustelut koko perheen ja sen eri jäsenten kanssa ovat osa perhetyön työmenetelmiä. Keskustelujen merkitys nousikin erityisesti vanhempien lasten haastatteluissa. Kolme lasta kertoi keskustelujen olevan tärkeä osa tapaamisia kaiken toiminnallisen tekemisen ohella. Kahden lapsen mukaan keskustelut olivat toimintaakin tärkeämpää. Nämä lapset pitivät perhetyöntekijän kanssa käytyjä keskusteluja merkittävänä osana heidän välistä vuorovaikutusta:

L2: ” joskus ollaa vaan juteltu ja oltu tuvalla.”

H: Mikä on kaikista kivointa niillä käynneillä?

L3: No, öö jutella.

Kuusi haastateltavaa koki, että heidän on helppo keskustella omien perhetyöntekijöidensä kanssa. Osalle lapsista suhde työntekijään on syntynyt vahvaksi, sillä he kertoivat voivansa puhua perhetyöntekijän kanssa kaikista asioista niin hyvistä kuin ikävämmistäkin. Kaikki lapset sanoivat keskustelevan työntekijöiden kanssa pääsääntöisesti arkeen, kouluun ja harrastuksiin liittyvistä asioista. Vain kolme haastateltavista koki suhteen työntekijään olevan kehittynyt jo niin luottamukselliseksi, että heidän kanssaan pystyi puhumaan kaikista elämän osa-alueisiin liittyvistä asioista. Näiden kolmen lapsen vastuksista kuvastuu luottamuksen ilmapiiri, joka on päässyt syntymään avun tunteen kautta. Näiden lasten työntekijät ovat pystyneet vastaamaan lapsen elämäntilanteen vaatimiin tarpeisiin:

L4: ” Uskallan puhuu, semmosista ikävistä ja hyvits asioista. Sen takii voi puhua kun ne auttaa.”

L6: ” Ei oikeestaa oo sellasii mist ei voi puhua, koska ei mul oo mitään salailtavaa.”

L7: ”Oli helppo jutella, kaikenlaisist jutuista, koulu ja koti jutuista, sitte vielä juteltii, mitä mulle oli tapahtunu koulussa. Hyvii asioita kaikkii.”

Vastaajan iällä oli nähtävissä selkeä vaikutus halukkuuteen keskustella asioista perhetyöntekijän kanssa. Yläkouluikäiset lapset eivät halunneet kertoa kaikista asioistaan työntekijöille, varsinkin seurusteluasiat olivat tällaisia mutta todennäköisesti näistä he eivät puhuisi myöskään vanhempiensa kanssa vaan nämä keskustelut käytäisiin kavereiden ja ystävien kanssa. Toisaalta yksi lapsi koki perhetyöntekijän tuovan keskusteluihin ulkopuolisen näkökulman, jonka turvin on helpompi keskustella kuin vanhemman kanssa:

L3: ”...en halua kertoa kaikista, pojist ei voi kertoa, ne on sellasii juttui.”

L1: ” Joistain asioista vois olla helpompi puhua kun ne ei ole läheisiä eikä sillee sukua.”

6.5 Lapsen kokemus perhetyön vaikutuksista

Haastatteluista nousi esiin konkreettisia asioita, joihin lapset kokivat perhetyön vaikuttaneen. Seuraavassa on lapsen kokemuksia perhetyön vaikutuksista avattu lapsen sekä perheen kannalta.

Kaikki lapset kokivat perhetyön vaikuttaneen pääasiassa positiivisesti heidän elämäänsä. Neljä lasta kertoi perhetyön vaikuttaneen muun muassa heidän itsetunnetun ja arjen hallintaan. Kolme lasta kertoi sisarusten välisen riitojen myös vähentyneen perhetyön vaikutuksesta. Tässäkin teemassa vastauksista näkyi selkeästi lasten ikä, sillä vanhempien lasten oli helpompi esittää konkreettisia esimerkkejä muutokselle. Heidän mukaansa muutoksia oli tapahtunut itsetunnossa ja käytöksessä:

L1: ” Olen vähän enemmän alkanut luottaa itseeni.”

L4: ” Joo, oon alakanu totella paremmin äitii.”

Nuoremmat lapset kokivat myös muutoksia tapahtuneen, mutta eivät pystyneet erittelemään niitä tarkemmin. Nuorempien lasten vastaukset olivat hyvin abstrakteja, kuten olen kasvanut tai olen muuttunut. Lasten oli myös helpompi

nähdä perhetyön vaikutukset muissa perheen jäsenissä kuin itsessään. Tällaisia muissa näkyneitä muutoksia olivat esimerkiksi sisarusuhteisiin tai vanhemman jaksamiseen vaikuttaneet muutokset.

L6: ” No joo, (sisaruksetkin) on muistanu sitte olla tappelematta enemmän, se ärsyttää ku ne tappelee, ne saatta suuttuu jos mä sanon siit.”

L1: ” X ja X (sisarukset) ei ole muuttunut, en mä itsestä osaa sanoa mutta voi olla, et olen hieman muuttunut, ...”

Yksi haastatelluista koki, ettei perhetyö ollut vaikuttanut häneen itseensä millään tavoin, vaan tapahtuneet muutokset olivat lähtöisin muista tekijöistä. Hän ei myöskään halunnut tarkemmin eritellä muutokseen vaikuttaneita tekijöitä. Hänen vastauksestaan kuvastui pieni pettymys perhetyöntekijöitä kohtaa, joka ilmeni vastausten välttelynä tai ympäröitynä:

L2: ” olen mä alkan toimii eritaval mut ei se oo niitten ansioo, en mä halua sanoa mist se johtuu.”

Kysyttäessä perheeseen kohdistuneita muutoksia kaikkien lasten oli selkeästi helpompi vastata kuin omaan muutokseen liittyvään kysymykseen. Vastaukset olivat myös tarkempia ja konkreettisempia asian ollessa hieman etäämpänä itsestä. Lapset kuvasivat positiivisia muutoksia tapahtuneen perheen arjessa. Neljä lasta kertoi vanhemman väsymyksen vähentyneen ja sen myötä ilmapiirin perheessä muuttuneen. Lasten kuvaamat asiat ovat vaikuttaneet positiivisesti perheen arkeen ja yhteiseen aikaan. Vaikutukset olivat kahden lapsen mukaan nähtävissä myös lapsen elämässä:

L1. ”Äiti ei ehkä ole enää niin hirveen väsynyt. Kai se ilmapiirikit on hieman muuttunut perheessä niiku mun kannalta.”

Arjen kaoottisuuden hallinta oli toinen lasten kertomuksissa usein toistunut aihe. Kolme lasta koki perheen saaneen apua kodin ja arjen järjestämisessä, jonka myötä koko perheen arjenhallinta on parantunut. Ylipäänsä kaikenlainen arjen käytännön asioihin saatu apu näyttäisi olleen lasten kokemuksen mukaan merkityksellinen osa perhetyötä:

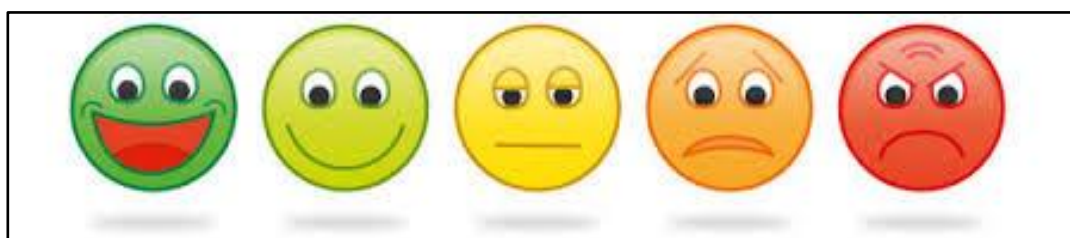
L6: ”Me ollaa oltu meillä ja sit me ollaa siivottu ja karsittu tavaroita ja järjestelty paikkoja.”

Lasten kertomusten mukaan perheen arkeen saama apu on vaikuttanut myös heihin henkilökohtaisesti positiivisella tavalla. Lapset kokivat itsekin muuttuneen, kun perheen arki on saatu paremmin järjestykseen:

L4: ”Arjes on muutoksii, me totellaa ja otetaa lääkkeitä”, H: Voiko se johtua siitä et ... ja ... käy teillä? ” Joo”

6.6 Perhetyön merkitys

Haastattelujen lopuksi pyysin vielä lapsia yksinkertaisen hymynaamamittarin avulla arvioimaan perhetyön merkitystä lapselle (kuva 3). Lasten mittariin merkitsemien rastien perusteella ja lasten vastauksiin peilaten Alvari-perhetyö on tai on ollut merkittävä tekijä lapsen elämässä. Viiden vastaajan mielestä Alvari-perhetyö oli erittäin tärkeää ja kahden vastaajan mielestä tärkeää. Vahvistusta näille vastauksille hain, kysymällä lapsilta ajatuksia perhetyön loppumisesta. Lasten mielestä olisi surullista, jos perhetyöntekijöiden käynnit loppuisivat ja perhetyöntekijöitä ei enää tapaisi. Yhden haastatteluun osallistuneen lapsen perheessä perhetyö oli jo loppunut. Hän kertoi ikävöivänsä perhetyöntekijöitä ja heidän kanssaan viettämänsä aikaa. Hänen mukaansa he eivät pitkästä työskentelyajasta huolimatta ehtineet toteuttamaan kaikkia lapsen toiveiden mukaisia asioita. Perhetyöntekijäparista näyttää lasten kertomusten mukaan muodostuneen merkittävä aikuiskontakti lapsen elämässä. Tapaamisen päättyminen olisi viiden lapsen mielestä suuri menetys, sillä perhetyöntekijä on ollut heidän elämässään tärkeä henkilö, joka mahdollistaa lapselle uusia kokemuksia.

Kuva 3. Hymynaama–asteikko

Asteikon avulla pyrin yksinkertaisella tavalla saamaan lapsilta yleisarvion Alvari-perhetyöstä. Lisäksi asteikon täyttäminen oli hyvä tapa päättää haastattelu. Konkreettinen kuva voi myös olla lapselle helpompi tapa kuvata työskentelyn tärkeyttä lapselle.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

7.1 Havaintoja peiliksi lasten kokemuksille

Harjoittelun aikana pääsin osallistumaan Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Alvari-perhetyössä kaikkien kolmen työparin mukana asiakasperheiden tapaamisiin. Näistä perheistä kahden perheen lapset osallistuivat myös haastatteluun. Kuvaan seuraavassa huomioitani perhetyönprosessista.

Perhetyötä on kritisoitu liiasta perhelähtöisyydestään. Kritiikin mukaan perhetyössä keskitytään vanhempien kanssa työskentelyyn, jolloin vaarana on, että lapsi jää sivuun työskentelystä. Lastensuojelulliseen perusteeseen pohjautuvassa Alvari-perhetyössä keskiössä on lapsi ja hänen roolinsa osana perhettä. Lastensuojelullisin perustein tehtävässä perhetyössä on jo lainsäädännöllisenä veloitteena huomioida lapsen etu ja turvata hänen hyvinvointinsa. Tähän ajatukseen peilaten tulisi perhetyö nähdä vahvemmin lapsen kautta työskentelynä.

Tähän kritiikkiin on reagoitu ja lapsen rooli asiakkuudessa on tiedostettu Alvari-perhetyössä jo työnlaatua määriteltäessä. Omien havaintojeni perusteella perhetyöntekijät tiedostavat tämän kritiikin ja tekevät työtä sen eteen, ettei lapsi jäisi taka-alalle työskentelyssä. Vanhemman kanssa työskenneltäessä lapsi oli mukana puheissa vaikka hän ei varsinaisesti olisi läsnä. Harjoitteluni aikaisten havaintojeni perusteella lapsi nostettiin tietoisesti esiin puheen ja tekojen tasolla. Toki tässä kohtaa on syytä muista, että jokainen perhetyöntekijä tekee työtä omista lähtökohdista ja omalla persoonalla, joten tämä näkyy myös vaihteluna kyvyssä kohdata lapsi. Alvari-perhetyössä lapsi saa olla mukana prosessin erivaiheissa ja hänelle kerrotaan työn tavoitteista. Lapsen kanssa työskennellään yhdessä vanhemman tai vanhempien kanssa sekä pelkästään lapsen kanssa. Lapsen yksilötapaamiset toteutettiin pääasiassa tuvalla tai lapsen kanssa lähdettiin esimerkiksi puistoon tai retkelle. Yhteistapaamisissa työskenneltiin yhdessä koko perheen kanssa, mutta lapselle tarjottiin myös henkilökohtaista aikaa keskustella esimerkiksi läksyjenteon tai pelien lomassa. Tänä aikana pystyi toinen työntekijä keskustelemaan vanhemman kanssa myös asioista, jotka eivät ole lapselle tarpeellista tietoa. Alvari-

perhetyöntekijät auttoivat perheitä myös arjen tilanteissa, kuten lääkärikäynneillä tai muissa asiointitilanteissa.

Perhetyötä tehdään omalla persoonalla, joka näkyi myös kunkin työparin rooleissa. Toinen työparista selkeämmin keskittyi perheen lasten kanssa toimimiseen, kun taas toinen parista oli enemmän perheen aikuisen kanssa. Lapsen kanssa työskennellessä työntekijä asettui lapsen tasoon ja puhui niin sanotusti lapsen kielellä. Lapsen tasoon asettuminen toteutui ihan käytännön tasolla, sillä monesti työntekijä asettui esimerkiksi lattialle istumaan kuten lapsikin. Joistain työntekijöistä oli havaittavissa konkreettinen muutos ulkoisessa olemuksessa lasten kanssa työskenneltäessä, äänen paino ja elekieli mukautuivat lapsen mukaisiksi. Lapsen kanssa työskenneltäessä lapsi oli keskiössä ja sai jakamattoman huomion.

Vanhemman tai vanhempien kanssa työskenneltäessä perhetyöntekijä toi lasta näkyväksi keskusteluissa ja oli lapsen puolella. Monesti vanhemmat määrittelivät lapsen negatiivisen kautta. Perhetyöntekijät pyrkivät tietoisesti vaikuttamaan vanhemman näkemykseen lapsesta positiivisten ja hyvien puolien kautta. Toisinaan vanhemman omat haasteet saattoivat viedä suuremman osan tapaamisista, joten näissä tilanteissa lapselle pyrittiin tarjoamaan enemmän aikaa esimerkiksi seuraavalla käynnillä tai omana henkilökohtaisena tapaamisena. Joissain perheissä tapaamiset toteutettiin myös vuorotapaamisina eli joka toinen kerta tavattiin lasta ja joka toinen kerta koko perhettä.

Alvari-perhetyön resurssit ovat jo lähtökohtaisesti erilaiset kuin esimerkiksi kaupungin tarjoamassa perhetyössä. Yhdellä työparilla on keksimäärin neljä perhettä yhtä aikaa työskentelyssä. Tämä pieni asiakasperhemäärä mahdollistaa työskentelyn intensiivisyyden ja antaa mahdollisuuden reagoida hyvinkin nopeasti muuttuneisiin tilanteisiin. Alvari-perhetyössä pystytään myös joustamaan työajoissa, eikä työskentely ajoitu pelkästään virka-aikaan. Perhetyöntekijät ovat muun muassa mahdollistaneet ilta-aikaisen lasten hoidollisen avun, jos sen on nähty olevan vanhempien jaksamisen ja kuntoutumisen kannalta tarpeen.

Perhetyön lopetusvaiheessa perheen kanssa tapaamisia vähennetään vähitellen, jotta perhe saa aikaa sopeutua uuteen tilanteeseen rauhassa. Lopulliseen lopetustilanteeseen pyritään luomaan jotain erityistä, esimerkiksi lapsen toiveista lähtevä tapaaminen. Perhe voidaan esimerkiksi viedä ravintolaan syö-

mään tai elokuvaan. Tärkeintä näissä tilanteissa on luoda mukavat puitteet lopetukselle, jotta kaikille osapuolille jää mukava muisto perhetyön ajasta. Lap- sen näkökulmasta lopetuksella on suuri merkitys.

7.2 Johtopäätöksiä tutkimuksen tuloksista

Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esiin lasten kokemuksia perhetyön asiakkuudesta ja työprosessin lapsilähtöisyydestä. Tutkimus perustuu lasten kokemuksiin, jotka ovat tätä tutkimusta varten selvitetty. Lasten kokemukset ovat aina subjektiivisia, joten välttämättä liikaa yleistyksiä. Kokemukset ovat näiden tutkimukseen osallistuneiden lasten henkilökohtaisia näkemyksiä Alvari-perhetyöstä, joihin olen peilauspintana hyödyntänyt omia havaintojani. Lasten kokemukset ovat merkityksellisiä myös perhetyön arvioinnin ja kehittämisen kannalta.

Tutkimukseen osallistui kutsutusta yhdestätoista lapsesta seitsemän. Lasten ikäjakauma oli seitsemästä viiteentoista vuoteen, joka näkyi myös tutkimuksen tuloksissa. Lasten iällä voidaan nähdä olevan vaikutusta lasten tuottaman tutkimusmateriaalin määrään ja laatuun, sillä nuorimpien haastatteluun osallistuneiden lasten oli vaikea ajatella työskentelyä laajasta näkökulmasta. Näiden lasten kokemukset vaikuttivat olevan lyhyemmällä aikavälillä koettuja asioita, joten tämän vaikutus tulosten laatuun on myös huomioitava. Näiden lasten kokemukset ja näkemykset olivat koottava pienistä vihjeistä.

Tutkimuksen mukaan lapset kokevat oman roolinsa Alvari-perhetyön asiakkuudessa tasavertaisena vanhemman rinnalla. Lasten kertomuksista näkyy vahvasti koko perheen kanssa työskentely eikä perustelluissa selkeästi nousut yksittäiseen henkilöön keskittyvä työskentely. Työskentelyn perustelut olivat lasten näkökulmasta perheen aikuisen jaksamiseen ja sen kautta arjenhallintaan liittyvät syyt. Näiden perusteluiden voidaan nähdä olevan koko perheen hyvinvointiin tähtääviä, jonka kautta se näyttäisi vaikuttavan myös lapsen hyvinvointiin. Vain yksi haastatelluista koki perhetyön oikeasti alkaneen hänen lähtökohdistaan sekä vain kahden vastaajan kokemuksen mukaan perhetyötä tehtiin enemmän lasten parissa. Vanhemman auttaminen ja hänen jaksamisestaan huolehtiminen oli kuitenkin keskeisimmin nousut perustelu perhetyölle. Perhe on tiivis yksikkö, jonka kaikkien jäsenten hyvinvointi on sen

jäsenten yhteinen etu. Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaisi, että myös lapset ovat hyötäneet siitä, että perheen aikuinen voi hyvin ja jaksaa arjessa. Lapset näkivät heidän omassa arjessaankin muutoksia, kun yleinen ilmapiiri perheen sisällä oli tasapainottunut. Arjenhallinta oli mahdollistanut myös työskentelyn painotuksen muutokset, ja työtä oli pystytty keskittämään enemmän yksittäisen henkilön haasteiden kanssa työskentelyyn. Tällöin pääsääntöisesti työskentely kohdentui perheen lapseen tai lapsiin. Vanhemman auttaminen ja hänen kanssa työskentely ei lasten kertomusten mukaan näyttäisi vievän kokonaan tilaa lapselta tai olevan pois lapselta. Tätä voidaan kuitenkin kyseenalaistaa lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Lapsilähtöisyys näyttäisi kuitenkin lasten kokemusten mukaan toteutuvan Alvari-perhetyössä melko hyvin työskentelyn tasolla, sillä työskentelyä toteutetaan suoraan lapsen kanssa. Lasten kertomusten mukaan myös heidän mielipiteilleen on annettu painoarvoa mutta tässä olisi vielä parannettavaa. Tutkimuksen perusteella ei voida kuitenkaan sanoa, kuinka lapsilähtöisyys pääsee toteutumaan koko työprosessin tasolla, sillä näihin kysymyksiin lasten kertomukset eivät antaneet vastausta. Harjoittelun aikaisen havaintojeni perusteella Alvari-perhetyö näyttäytyi myös prosessin tasolla lapsilähtöiseksi, sillä lapsi otetaan mukaan kaikissa työskentelyn vaiheissa aloituksesta lopetukseen saakka.

Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Alvari-perhetyö perustuu laatukriteereihin, joista yhtenä kohtana on lapsen edun ensisijaisuus. Havaintoni tukevat tätä laadullista tekijää. Lapsi on tiedostettu ensisijaiseksi asiakkaaksi sekä hänen etunsa ja hyvinvointinsa ovat työskentelyssä pääosassa. Alvari-perhetyössä on tiedostettu vanhempien tarvitsevuus ja oman tilan tarve. Tämä eteen tehdään työtä, jotta vanhempaa pystytään rajaamaan työskentelyssä. Työskentelyä pyritään avaamaan vanhemmalle lapsen näkökulman kautta. Vanhemmille annetaan heidän tarvitsemansa tila ja aika, mutta sen ei anneta olla pois lapselta. Parityö muun muassa auttaa työskentelyn rajaamisessa ja mahdollistaa tasapuolisemman kohtaamisen aikuisten ja lasten kanssa. Lasten haastattelujen perusteella lapset näyttäisivät olevan sopeutuneet tähän omaan rooliinsa työskentelyssä ja saamaansa tilaan. Toisaalta myös kahden lapsen kertomuksista kuvastuvat aikuisen omat tarpeet ja niiden viemä aika, joka näiden lasten mukaan näyttäisi vaikuttavan heidän omaan tilaansa työskentelyssä. Lapset kokivatkin, että perhetyöntekijät voisivat käydä useammin, jolloin myös heidän oma aikansa työntekijän kanssa lisääntyisi. On kuitenkin huomioitava, että eri-

tyisesti teini-ikää lähentelevät lapset olivat heitä, jotka eivät kaivaneet enempää henkilökohtaista aikaa. Tämän voi selittää tämän ikäisen lapsen kehitysvaiheeseen liittyvä erkaantuminen ja tilan hakeminen myös vanhemmastaan.

Mikko Orasen (2008) tutkimus osoittaa, että lapsen kuulluksi tulemisen kokemus syntyy kunnioituksesta, luottamuksesta, yhteistyöstä, avoimuudesta ja ajasta, jonka työntekijä lapselle antaa. Näiden tekijöiden toteutuessa syntyy lapselle kokemus hänen yksilöllisestä huomioimisesta ja subjektijuudesta omassa elämässään. Lapsen kohtaaminen oli yksi tutkimuksen teemoista. Tämä tutkimuksen mukaan lapsen osallisuus pääsee toteutumaan Alvariperhetyön prosessissa vaihtelevasti. En pysty tämän tutkimuksen perusteella tekemään johtopäätöstä, kuinka hyvin lapsi otetaan huomioon työskentelyn tavoitteita tai suunnitelmaan laadittaessa, sillä näihin kysymyksiin lasten haastatteluissa ei tullut vastausta. Sen sijaa työskentelyn tasolla lapsen osallisuus näyttäisi kuitenkin toteutuvan kohtalaisen hyvin. Suuri osa lapsista koki, että heidän mielipiteitään on kysytty ja näissä tapauksissa se on viety myös toiminnan tasolle. Kotikäynnit olivat lasten kokemusten mukaan ennalta suunniteltuja, joten he eivät kokeneet voivansa vaikuttaa sisältöihin siinä tilanteessa kovinkaan paljon. Lasten kertomusten mukaan heiltä oli kysytty mielipidettä käyntien sisällöstä muutamia kertoja, mutta heidän kokemuksen mukaan toiminnan suunnittelu on ollut pääsääntöisesti aikuislähtöistä. Poikkeuksena tästä voidaan pitää lapsen henkilökohtaista tapaamista, joiden sisällöstä lapselta kysyttiin etukäteen ja lapsi pystyi tekemään omia ehdotuksia. Lapset toivoivat voivansa enemmän vaikuttaa näihin sisältöihin ja ylipäänsä olemaan mukana suunnittelussa. Toiveita ajatellen ovat lasten esittämät näkemykset työskentelyn sisällöistä realistisia ja toteutettavissa olevia.

Perhetyön merkitys näiden haastateltujen lapsen elämässä konkretisoituu heidän esittämässään toiveissa perhetyön toteuttamistavoista. Lasten kertomukset kuvaavat heidän tarvettaan läsnä olevasta aikuisesta, jonka kanssa on mukava tehdä asioita yhdessä. Lapsille perhetyö näyttäytyi vahvasti yhdessä vietettynä aikana, eikä lapsi hahmota sitä varsinaiseksi työskentelyksi. Perhetyöntekijä näyttäisi olevan lapselle tärkeä aikuiskontakti, joka on aidosti läsnä lapsen elämässä ja mahdollistaa lapselle uusia kokemuksia. Tutkimuksesta nousee vahvasti esille perhetyöntekijän kanssa yhdessä vietetyn ajan merkitys. Yhdessä kokeminen ja tekeminen työntekijän kanssa ovat lapselle tärkeää antia perhetyössä. Kertomuksissa nousivat esiin erilaiset leikit, pelit, retket

ja keskustelut yhdessä perhetyöntekijän kanssa. Varsinkin alakouluikäisten kanssa työskenneltäessä hyödynnetään erilaisia toiminnallisia menetelmiä. Pienten lasten kyky ilmaista itseään sanallisesti voi olla vaikeaa, joten heidän kohtaamisessaan apuna on hyödynnetty erilaisia toimintaan liittyvät menetelmät. Menetelmien kautta saatua arvokasta tietoa lapsen kokemusmaailmasta voidaan hyödyntää tehdessä lasta näkyväksi vanhemmilleen. Lapsen kasvaessa lisääntyvät myös hänen valmiutensa ilmaista itseään sanallisesti. Tutkimuksesta nousee selkeästi esiin iän tuomat edellytykset käydä keskustelua myös työntekijän kanssa. Haastatteluista lapsista vanhimmat kertoivat keskustelujen olevan tärkeä ja merkityksellinen osa työskentelyä, joten voidaan olettaa lasten kokevan perhetyöntekijän olevan aidosti kiinnostunut lapsen elämästä. Lapsi ei kertoisi keskustelujen olevan tärkeitä, jollei niillä oikeasti olisi hänelle merkitystä. Tätä päätelmää tukevat myös lasten kertomat keskustelujen aiheet. Lapset kokivatkin voivansa puhua perhetyöntekijän kanssa lähes kaikista asioista. Yhden lapsen kertomus kuvaa hyvin tätä suhdetta, joka vaikuttaisi muodostuneen luottamukselliseksi. Hänen mukaansa perhetyöntekijän kanssa voi keskustella kaikista aiheista, koska he auttavat. Toisaalta esiin nousi myös työntekijän tuoma etäisyys asioihin, jonka turvin asioista oli helppompaa keskustella työntekijän kuin vanhemman kanssa. Suhde perhetyöntekijään vaikuttaisi kehittyneen hyväksi, vaikka joissain perheissä työtä oli tehty vasta noin puoli vuotta. Lapset kokivat heidän olevan tärkeitä perhetyöntekijälle sekä työntekijöiden olevan kiinnostuneita lapsen arjesta ja elämästä.

Perhetyössä lähtökohtina ovat perhedynamiikan ja arjen tasapainottaminen, jotta lapsen olosuhteet perheessä olisivat parhaat mahdolliset. Alvari-perhetyötä määrittää lapsen edun ensisijaisuus, joten sen vaikutusten tulisi olla merkityksellisiä lapsen elämän kannalta. Kolmas tutkimuskysymys painotui työntekijän vaikutuksiin erityisesti lapsen näkökulmasta. Kaikki haastatteluun osallistuneet lapset kokivat perhetyön vaikuttaneen heidän elämäänsä positiivisella tavalla. Perhetyön koettiin saaneen aikaan perheessä ja lapsessa itsessä aikaan myönteisiä muutoksia. Lasten oli kuitenkin hyvin vaikea hahmottaa muutoksia omassa itsessä. On myös mahdollista, etteivät lapset kokeneet edes muutoksia tapahtuneen. Tässä oli nähtävissä myös lasten ikään liittyvät tekijät, sillä nuorimpien osallistujien oli erittäin vaikea eritellä itsessä tapahtuneita muutoksia. Vastauksista näkyy, että muutoksia oli tapahtunut, mutta niitä oli vaikea nimetä. Vanhemmat lapset pystyivät näkemään

asiat jo laajemmasta perspektiivistä, ja heidän kertomuksistaan nousi esiin selkeitä muutoksia lapsessa itsessä. Muutokset olivat kohdistuneet lapsen itsetuntoon, käyttäytymiseen sekä vanhempi-lapsi -suhteeseen liittyviin tekijöihin. Alvari-perhetyö on ollut edesauttamassa muutoksessa näiden lasten kohdalla ja se näyttäisi olevan merkityksellinen asia lapselle. Yksi vastaajista koki itsessään tapahtuneen muutoksia työskentelyn aikana, muttei nähnyt niiden olevan lähtöisin perhetyöstä. Voi olla mahdollista, että kyseinen lapsi oli pettynyt työskentelyyn, eikä halunnut nähdä perhetyön olleen vaikuttamassa muutokseen. Pääsääntöisesti lapset olivat kuitenkin tyytyväisiä työskentelyyn, ja kokivat sen olevan merkityksellistä lapsen elämässä.

Lasten oli huomattavasti helpompaa nostaa esiin perheen muissa jäsenissä tapahtuneita muutoksia. Arjenhallintaan liittyvät tekijät näyttäytyivät lähes kaikkien lasten kertomuksissa. Lisäksi lapset kertoivat vanhemman jaksamiseen ja sisarussuhteisiin vaikuttaneista muutoksista. Nämä muutokset näyttäisi vaikuttaneen positiivisesti myös lapsen omaan tilanteeseen. Vanhemman väsymyksen vähennyttyä on arjenhallinta ja koko perheen ilmapiiri muuttunut lapsen kannalta paremmaksi. Perheiden saama arjen käytännön apu näyttäisi olleen lapsen mielestä tärkeä osa perhetyön antia. Konkreettinen apu näyttäisi auttaneen arjenhallinnassa ja ylipäänsä arjen jäsentämisessä. Kaiken kaikkiaan lapset kokivat perhetyön olevan erittäin tärkeä osa perheiden arkea, josta halutaan pitää kiinni.

7.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kaikkien tutkimusten luotettavuutta ja eettisyyttä tulisi arvioida jollain tapaa. Laadullisessa tutkimuksessa tärkeimmät huomioitavat asiat luotettavuuden kannalta ovat henkilöihin, paikkoihin ja tapahtumiin liittyvät kuvaukset. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisäävät tarkat kuvaukset tutkimuksen toteuttamistavasta. Tutkimuksen kaikki vaiheet tulisi huomioida luotettavuutta arvioitaessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232.)

Tutkimukseen osallistuminen tulisi olla vapaaehtoista, mutta voidaan kysyä kuka oikeasti voi tai saa päättää alaikäisen lapsen osallistumisesta (Mäkelä 2010, 69). Tutkimukseen kutsuttiin kirjeitse yhteensä yksitoista lasta, näistä kolme kieltäytyi osallistumasta haastatteluun. Tässä kohta en tiedä, miten näi-

tä kolmea kieltäytynyttä lasta on informoitu tutkimuksesta ja onko tämä ollut heidän oma tahtonsa vai lähtöisin huoltajasta. Onko huoltaja mahdollisesti kieltänyt osallistumisen aiheen arkaluontoisuuden vuoksi? Toki on syytä pohdita, onko tässä mahdollisesti menetetty jotakin tutkimuksen kannalta olennaista tietoa, jos huoltaja on voinut vaikuttaa lapsen päätöksentekoon. (Ks. Nurmenniemi 2010, 12.) Jokaisella haastatteluun osallistuneella tarjottiin vielä ennen varsinaista haastattelutilannetta mahdollisuus kieltäytyä haastattelusta tai keskeyttää haastattelu. Yksi lapsi osallistui jo alun alkaen haastatteluun hienosti vastentahtoisesti, mikä näkyi myös haastattelun kulussa ja sisällössä. Pohdinkin pitkään tämän haastattelun jättämistä pois analysointivaiheessa mutta koin tällä lapsella olevan yhtäläinen oikeus tulla kuulluksi. Hyödynsin haastattelun materiaalia niissä teemoissa, joihin lapselta sain vastauksia.

Neljä haastatteluun osallistuneesta lapsesta olivat minulle jo harjoittelun ajalta tuttuja, joten jouduin heidän kohdallaan pohtimaan omaa rooliani. Tilanteessa, jossa tutkija on entuudestaan tuttu, voi se vaikuttaa itse haastatteluun sekä tutkimustulosten analysointiin. Minulle tutut lapset pystyivät kuitenkin asettumaan haastattelutilanteeseen rennommin, mikä vaikutti myös haastattelun tempoon ja sisällön laajuuteen. Haastattelut menivät itsestään keskusteluvampaan suuntaan ja vaikuttivat luonnollisemmilta. Toisaalta tuttujen lasten haastatteluissa oli vaarana, että alan tulkitsemaan lasten vastauksia omien aiempien kokemusteni kautta ja esittämään lisäkysymyksiä sen mukaisesti. Oli myös vaarana, että lapset kokevat tutkittava-tutkija asetelman haastavaksi tuttuuden ja oman Alvari-perhetyökytkökseni vuoksi. Nurmenniemen (2010, 27.) tutkimuksessa nousi esiin tämä sama seikka; lapsen voi kokea tilanteen kiusalliseksi ja kokea, että nauhoitettua haastattelumateriaalia voidaan käyttää ”vääriin tarkoituksiin”. Tämän seikan olin huomoinut jo vanhempien suostumuksia kysyessä, sillä olin saatekirjeessä kertonut hävittäväni nauhat asianmukaisesti heti analysoinnin jälkeen (ks. liite 1).

Pääasiassa haastattelut sujuivat hyvin, vain kahdessa ensimmäisessä haastattelussa oli havaittavissa sekä haastateltavissa että minussa haastattelijana jännittyneisyyttä. Loput viisi haastattelua sujuivat jo huomattavasti paremmin. Haastattelujen aikainen palaaminen osoittautui hyväksi tavaksi rentouttaa ilmapiiriä ja toi tasavertaisemman asetelman aikuishaastattelija ja lapsihaastateltavan välille. Haastattelujen lopuksi halusin kiittää lapsia lahjoittamalla heille vapaalipun elokuvateatteriin. Näin halusin osoittaa lapsille heidän mielipiteiden

olevan tärkeitä ja arvokkaita minulle sekä henkilökohtaisesti ja tutkimuksen kannalta.

Todellista ajatustyötä jouduin tekemään haastattelurunkoa laatiessa ja koenkin sen olleen opinnäytetyön yksi haastavimmista vaiheista. Valitettavasti haastattelujen edessä huomasin tekemäni rungon olevan turhan suppea, joten yritin viedä keskustelua laajemmalle kahden ensimmäisen haastattelun jälkeen. Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluna, sillä aihe oli hyvin henkilökohtainen. En halunnut lasten joutuvan hankalaan tilanteeseen kysyessäni esimerkiksi perheeseen liittyvistä vaikutuksista. Toisaalta ryhmähaastattelu olisi voinut tuoda aineistoon oman lisänsä, sillä toisen kertomaan samaistumalla olisi keskustelu voinut siirtyä uudelle tasolle.

Käyttämäni teemahaastattelun etuna voidaan nähdä sen joustavuus (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Pystyin haastattelun aikana reagoimaan lasten vastauksiin ja esittämään tarkentavia kysymyksiä. Varsinkin nuorempien lasten haastatteluissa jouduin avaamaan kysymyksiä ja esittämään niitä erilaisilla tavoilla. Pystyin myös hyödyntämään omia kokemuksia kysymyksiä tarkentaessa ja palauttaessa asioita lapsen muistiin. Tämän huomasin vaikeuttavan haastatteluja vieraampien lasten kanssa, sillä en voinut auttaa lasta muistamaan tilanteita tai tapahtumia.

Alkuun koin lasten haastattelujen tuottaman aineiston liian suppeaksi ja pohdinkin vanhempien haastattelun lisäämistä tutkimukseen, mutta ajankäytöllisistä ja lupateknisistä syistä luovuin kuitenkin tästä ideasta hyvin nopeasti. Pohdin mahdollisuutta hyödyntää omia harjoittelun aikaisia kokemuksiani osana tutkimusta. En kuitenkaan halunnut omien kokemusteni nousevan lasten haastatteluja vahvemmaksi materiaaliksi, joten päätin hyödyntää omia havaintojani vain peilauspintana lasten kokemuksille. Haastattelu aineiston laajuuteen on vaikuttanut myös oma kokemattomuuteni haastattelijana. Haastattelutilanne oli myös lapsille uusi kokemus, joka nauhureineen ja muistilappuineen saattoi tuntua pelottavalta. Kaikesta haastavuudestaan huolimatta pidän haastattelua hyvänä tapana saada lapsen kokemukset näkyväksi. Nyt jälkeinpäin ajateltuna toteuttaisin aineistonkeruun ehdottomasti uudestaankin haastatteleamalla, mutta panostaisin haastattelun esivalmisteluihin, kuten kysymysrungon laadintaan enemmän. Runko olisi myös hyvä testata etukäteen, jotta varmistutaan sen sopivuudesta kyseiseen tutkimukseen.

7.4 Pohdinta

Johtopäätöksiä kirjoittaessani jäin pohtimaan lasten kertomuksia perhetyöhön perustelusta. Aloin epäilemän, kokivatko lapset oikeasti vanhemman ja koko perheen haasteiden olevan työskentelyssä keskiössä vai olivatko he vain sopeutuneet vallitsevaan tilanteeseen. Oliko koko perheen tarve oikeasti sama, mitä lapsi kaipasi työskentelyltä? Toki on mahdollista, ettei lapsi pysty hahmottamaan haasteita itsensä kautta, vaan näkee ne koko perheen haasteina. Tämä pohdintani kuvastaakin hyvin, millaista jatkuvaa puntarointia jouduin käymään lasten haastatteluja tulkitessani. Olen kuitenkin erittäin tyytyväinen, että päädyin haastattelemaan pelkästään lapsia enkä antanut vanhempien tai työntekijöiden näkökulmien vaikuttaa tutkimustuloksiin. Alkuun tarkoitukseni oli haastatella sekä vanhempia että lapsia, mutta ohjaavan opettajan ehdotuksesta päädyin haastattelemaan vain lapsiasiakkaita. Tiedostin jo haastattelu-runkoa suunnitellessa, että haastattelut tulisivat olemaan haastavia. Halusin kuitenkin ottaa haasteen vastaan, sillä koin lasten tuottaman materiaalin olevan ehdottoman tärkeää. Näin jälkikäteen ajateltuna lasten haastattelu oli hyvä vaihtoehto ja tuki jo itsessään lapsen kuulluksi tuleamista. On tietenkin kiittäminen näitä seitsemää lasta, jotka avoimin mielin osallistuivat haastattelutilanteeseen ja mahdollistivat tämän tutkimuksen toteutumisen.

Helpolla en todellakaan päässyt, sillä lasten haastattelut olivat juuri niin haastavia kuin osasin olettaa. Opinnäytetyön ollessa tutkimusvaiheessa koin olevani toivottoman edessä, sillä saamani haastattelu materiaali ei ollut mielestäni riittävän kattava. Tässä vaiheessa, kun tutkimus on lähes valmis, huomaan kuinka monta tärkeää asiaa olisi lapsilta voinut ja pitänyt vielä kysyä. Tästä syystä päätin hyödyntää omia työharjoittelun aikaisia havaintojani työntekijän ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta osana tutkimusta. Näin pystyin peilamaan lasten kertomuksia omiin kokemuksiini ja laajentamaan materiaalia. Toisaalta tämä aiheutti tutkimukseen myös eettistä ristiriitaa, sillä en voinut omien näkemysteni kautta alkaa tulkitsemaan lasten kokemuksia. Tuloksia kirjoittaessani olinkin ajoittain ristiriitaisissa tunteissa, sillä omat harjoittelun aikaiset havaintoni olivat joissain kohdin hieman erilaiset suhteessa lasten kertomaan. Tämä oli välillä varsin vaikea asia työntää syrjään, sillä omat kokemukseni pyrkivät suodattamaan lasten kertomuksia. Lasten kokemukset olivat kuitenkin pääroolissa tässä työssä, joten tietoisesti pyrin työntämään omat näkemykseni syrjään. En voinut alkaa vähättelemään lapsen kokemuksia, vaikka

itse olinkin kokenut ja havainnut asiat eri tavalla. Tästä syystä olen käsitellyt havaintoja vain johtopäätöksissä, ja käyttänyt niitä vain vertailukohtana.

Koko opinnäytetyö on ollut matka, jonka olen käynyt läpi, milloin suossa rämpien, milloin kevein askelin kulkien. Tutkimuksen punaisen langan löytymiseksi sain tehdä töitä ja huomasinkin vielä haastattelujen analysointi vaiheessa lankojen olevan hieman solmussa. Pikkuhiljaa käydessäni läpi litteroitua aineistoa ja ohjaavan opettajan tärkeiden huomioiden jälkeen työ lähti varsinaisesti etenemään. Tässä vaiheessa itse tutkimuskysymyksetkin muokkaantuvat hieman. Uudet oivallukset ovat vieneet työtä koko ajan eteenpäin, ja välillä on tietenkin tarvittu myös muutama harha askel. Työn ollessa valmis voin väittää, että jokainen askel on ollut läpikäymisen arvoinen ja kehittävä. Kokonaisuudessaan koko prosessi on ollut ammatillisen kehittymisen kannalta erittäin tärkeä ja antanut vahvistusta ammatillisuudelle.

Oman mielenkiintoisen lisänsä tähän opinnäytetyöprosessiin toivat perhetyön kentällä tapahtuneet lainsäädännölliset muutokset. Lakimuutoksen myötä perhetyö vapautui lastensuojelun alaisuudesta yleiseksi sosiaalihuolloksi. Vaikka nämä muutokset eivät vaikuttaneet oman tutkimukseni sisältöön muuten kuin teorian tasolla, oli mielenkiintoista seurata muutoksen ympärillä käyntyä keskustelua ja arvioita sen vaikutuksista. Lakimuutoksen vaikutukset tulevat näkymään viiveellä. On tulevaisuudessa mielenkiintoista nähdä, kuinka tämä vaikuttaa perheiden saamaan apuun ja tukeen. Saavuttaako tuki perheet aikaisemmin ja ennen kaikkea parantaako se lasten tasavertaista asemaa sosiaalipalveluissa? Olisikin mielenkiintoista nähdä tulevaisuudessa tutkimus, jossa tutkittaisiin tämän lakimuutoksen vaikutuksia lasten hyvinvoinnin kannalta.

Varsinaisesti asiakkuuden tulokset eivät olleet keskiössä omassa tutkimuksessani, mutta työn edetessä havaitsin mielenkiintoisen yhtäläisyyden teoriaosassa viittaamaani Helena Niemen (2007) tutkimukseen. Haastateltujen lasten kokemusten mukaan tulokset painottuivat vahvasti äidin väsymykseen ja sen kautta arjen kaoottisuuteen, jotka myös Niemi oli kuvannut keskeisiksi tulosityksi. Tästä Niemen tekemästä tutkimuksesta on jo kulunut aikaa lähes kymmen vuotta mutta perheiden haasteet näyttäisivät säilyneen lähes samoina tähän päivään tullessa. Vanhemman uupuminen ja arjen hallinnan haasteet nousivat tässäkin tutkimuksessa yleisiksi tulosityksi. Voi toki pohtia, voiko lastensuojelullisiin tarpeisiin painottuvassa perhetyössä työskentelyn peruste-

luna olla vanhemman väsymys vai pitäisikö perustelujen olla vahvemmin lapsen näkökulmasta huomioituja. Tässä tutkimuksessa perustelut ovat lasten käsitys asiasta, enkä pysty vahvistamaan, mikä on ollut todellinen perustelu perhetyön aloittamiselle.

Tutkimukseni mukaan lapseen on mahdollista luoda luottamuksellinen suhde, jos aikuisella on aitoa halua ja kykyä nähdä asiat lapsen kautta. Työntekijältä vaaditaan rohkeutta tavoittaa oma sisäinen lapsi ja näkemään asiat näiden omien lapsuuden kokemusten kautta. Tämä tuo suurta rikkautta lasten kanssa työskentelyyn ja antaa hedelmällisen pohjan lapsen maailman tavoittamiselle. Lapsuus on ainutkertainen ja rikas elämänvaihe, jonka arvo ja tärkeys meidän jokaisen lasten kanssa työskentelevien tulisi muistaa. Lapsuus elää meissä lopun elämäämme, joten meidän aikuisten tehtävä on huolehtia, että tämä sisäinen lapsuus pääsee kasvamaan ehjäksi ja kauniiksi.

LÄHTEET

Alvari-perhetyö®, 2013. Alvari-perhetyö -perehdytysaineisto. Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistys ry.

Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Ensi- ja turvakotien liitto ry, 2013. Alvari-perhetyön® laatukäsikirja. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.–16. painos. Helsinki: Tammi.

Hotari, K.-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: Bardy, M. Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 149–164.

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemissa. Etnografia lapsen paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Väitöskirja. Lapin yliopisto.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen A. 2012. Perheen parhaaksi: perhetyön arkea. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Kivilahti, H. 2014. Haastattelu. Kotka: Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistys.

Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistys ry. Historia. Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen internetsivut. Saatavissa: http://www.kymenlaaksonensijaturvakoti.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=30 [viitattu 12.2.2015].

Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2007. Arki lapsen kokemana – Eksistentiaalisen fenomenologinen haastattelututkimus. Väitöskirja. Lapin yliopisto.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun käsikirja. Perhetyö. Saatavissa:

[http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo#Perhetyön tavoite](http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo#Perhetyön_tavoite) [viitattu 18.1.2015].

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. 3. uudistettu painos. Helsinki: International Methelp Ky.

Muukkonen, T. & Tulensalo, H. 2004. Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Selvityksiä 2004:1.

Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Saatavissa:

http://www.socca.fi/files/289/Lapsilahtoisien_tilannearvion_kasikirja.pdf [viitattu 12.6.2015].

Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä: jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Soccan ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja 6/2007. Saatavissa:

http://www.socca.fi/files/90/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikaytantona.pdf [viitattu: 18.9.2015].

Mäkelä, K. 2010. Alaikäisiä koskevan yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen ennakkosäätely. Teoksessa: Langström, H., Pösö, T., Rutanen N. & Vehkalahti K. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry, Nuorisotutkimusverkosto, s. 67–88.

Niemi, H. 1995. Alvariinsa apunanne: lapsiperheiden tehostetun kotipalvelun ilot, surut ja oivallukset. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu nro 14. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Niemi, H. 1999. Alvarit auttavat. Ensi- ja turvakotien liiton Alvari-perhetyö 10 vuotta. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu nro 22. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Niemi, H. 2002. Alvari-perhetyön matka kotipalvelusta lastensuojelun erityistuotteeksi. Teoksessa: Niemi, H. (toim.) Mitä on Alvari-perhetyö. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu nro 32. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, s. 17–30.

Niemi, H. 2008. Lapset alkoivat nauraa – Raportti Alvari-perhetyöstä, perheiden tilanteesta, huolesta ja muutoksesta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Niemi, H. 2010. Alvari-työntekijän työviikko. Työpapereita 1/2010. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. Saatavissa: http://www.ejulkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/tyopaperit/alvari-perhetyontekijan_tyoviikko/ [viitattu 12.2.2015].

Nurmenniemi, J. 2010. Raportti lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka - verkkokyselystä. Verkkojulkaisuja 33/2010. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry, Nuorisotutkimusverkosto. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/etiikkaraportti.pdf> [viitattu 5.10.2015].

Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Teoksessa: Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.) Perhetyöntieto. Tampere: Vastapaino, 7–38.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Rousu, S. 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Tampere: Tampereen yliopisto.

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima Oy.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.

Shier, H. 2001. Pathways to Participation: openings, opportunities and obligations. *Children and Society*.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Turja, L. 2004. Lapset laadun määrittelijöinä ja arvioijina. Teoksessa: Kupila, P. (toim.) *Arvioidaan yhdessä*. Helsinki: Tammi, s. 9–29.

Turja, L. 2011. Lapset osallisina—kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Suomen varhaiskasvatusseuran verkkolehti. Toukokuu 2011. Saatavissa: <http://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf> [viitattu 15.6.2015].

Törrönen, M. 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.

Vilén, M., Hansen, M., Janhunen, T., Kytöpuu, K., Salo, S., Seppänen, P. & Tapio, N. 2010. Perhe ja perhetyö. Teoksessa: Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) *Kohtaamisia lapsiperheissä: menetelmiä perhetyöhön*. Helsinki: Kirjapaja, 9–58.

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. *Lapsuus erityinen elämänvaihe*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Vilka, H. 2006. *Tutki ja havainnoi*. 1.–2. painos. Helsinki: Tammi.

Hei,

Opiskelen Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa sosionomiksi (AMK). Opintoihini kuuluu opinnäytetyö, jonka teen Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Alvari-perhetyölle®. Opinnäytetyössä tutkin lasten kokemuksia paikallisesta Alvari-perhetyöstä.

Opintoihini liittyvän harjoittelun suoritin Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Alvari-perhetyössä syksyllä 2014. Harjoittelun aikana sain hyvän käsityksen Alvari-perhetyöstä ja sen merkityksestä perheille. Nyt olisikin erittäin tärkeää ja arvokasta kuulla myös asiakasperheiden lasten kokemuksia Alvari-perhetyöstä. Lapsen osallistuminen tutkimukseen antaa arvokasta tietoa perhetyön merkityksestä lapsen elämässä, ja näin ollen auttaa myös Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Alvari-perhetyötä kehittämään omaa työtään.

Tutkimusaineisto kerätään haastattelemalla. Haastatteluun kutsutaan vuonna 2014 vähintään puoli vuotta asiakkuudessa olleiden perheiden yli kuusivuotiaat lapset. Haastattelut toteutetaan Alvari-perhetyön omissa toimitiloissa kevään 2015 aikana. Haastattelulle on varattava aikaa reilu tunti, sisältäen aikaa myös esim. lautapelin pelaamiseen tai piirtämiseen. Lapsen haastattelu nauhoitetaan, jonka jälkeen aineisto litteroidaan eli kirjoitetaan puhtaaksi. Tämän jälkeen nauhoitettu materiaali tuhotaan asianmukaisesti eikä lapsen henkilöllisyys tule esille missään vaiheessa tutkimusta.

Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistys on myöntänyt opinnäytetyölle tutkimusluvan 1.12.2014. Lapsen osallistumista varten tarvitsen huoltajan suostumuksen. Tämän kirjeen mukana on yhteystietolomake, jonka täyttämällä mahdollistat lapsen osallistumisen tutkimukseen.

Suostumus-/yhteystietolomake tulee palauttaa mukana olevassa valmiiksi maksetussa palautuskuoressa **30.1.2015** mennessä.

Suostumuksen antaneeseen huoltajaan olen yhteydessä viikkojen 7 ja 8 aikana, jolloin sovimme tarkemmin haastattelun ajankohdasta. Jos tutkimuksesta on kysyttävää, voit ottaa yhteyttä alla olevaan sähköpostiosoitteeseeni.

Yhteistyö terveisin

Noora Haataja

noora.haataja@student.kyamk.fi

Huoltajan suostumus lapsen haastatteluun

Yhteystiedot:

Lapsen tiedot:

Nimi _____

Ikä _____

Huoltajan tiedot:

Nimi _____

Puh. _____

S.posti _____

Minut tavoittaa parhaiten (rastita vaihtoehto):

Puhelimella _____ Sähköpostilla _____

Haastattelulupa: (rastita vaihtoehto)

Lasta _____ saa _____ haastatella tutkimusta varten.

Lapsen piirustuksia _____ saa _____ ei saa _____ käyttää opinnäytetyössä.

(haastattelun aikana tehtyjä piirustuksia)

Kotkassa ____ / ____ .2015

Huoltajan / huoltajien allekirjoitus

Palautus **30.1.2015** mennessä.